

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่าน ในสถานศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการในรูปแบบเดียวกัน เพื่อเป็นแนวทาง พื้นฐานและกรอบความคิดในการศึกษา โดยนำเสนอการค้นคว้า ดังต่อไปนี้

1. การบริหารโครงการ
  - 1.1 ความหมายของโครงการ
  - 1.2 ความสำคัญของโครงการ
  - 1.3 องค์ประกอบของโครงการ
  - 1.4 ความหมายของการบริหารโครงการ
  - 1.5 ความสำคัญของการบริหารโครงการ
  - 1.6 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการ
2. การประเมินโครงการ
  - 2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
  - 2.2 ความสำคัญการประเมินโครงการ
  - 2.3. รูปแบบของการประเมินโครงการ
3. รูปแบบการประเมินแบบซีไอโอ
4. โครงการส่งเสริมการอ่าน
  - 4.1 แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมการอ่าน
  - 4.2 ประวัติความเป็นมา
  - 4.3 ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
  - 4.4 ความมุ่งหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
  - 4.5 รูปแบบของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
  - 4.6 วิธีดำเนินงานโครงการส่งเสริมการอ่านสำนักงานเขตพื้นที่สระบุรี เขต 1
5. การประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซีไอโอ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การบริหารโครงการ

1.1 ความหมายของโครงการ

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่าโครงการไว้อย่างหลากหลายและน่าสนใจด้วยกัน คือ

นิตา ชูโต (2538, หน้า 6) ให้ความหมายของคำว่าโครงการ คือ “ความคิด” “แนวทาง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานหรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินการในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย “กิจกรรม” หรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโครงการนั้นๆ การวางแผนคิดการจัดกิจกรรม หรือกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบ ระเบียบ มีงบประมาณและระยะเวลา แนวคิดในการใช้ความรู้ทางสังคมศาสตร์และดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

สมคิด พรหมจักษ์ (2546, หน้า 11) ให้ความหมายของคำว่าโครงการ คือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานและมักจะเป็นงานพิเศษต่างจากงานประจำ โครงการจะประกอบด้วยงาน (task) และกิจกรรม (activity)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 270) ให้ความหมายของคำว่าโครงการไว้ว่า คือแบบแผนหรือเค้าโครงการตามที่กำหนดไว้

เทียนฉาย กีระนันท์ (2549, หน้า 1) กล่าวว่า โครงการคือการกระทำหรือการเตรียมการเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรืออาจจะหมายถึงแนวความคิดในเรื่องหนึ่งๆ เพื่อหาทางปฏิบัติ หรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้นๆ ที่แน่ชัด และมีระบบ

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 104) ให้ความหมายของคำว่าโครงการ คือแผนงานที่กำหนดไว้ในลักษณะมิใช่เป็นงานประจำ หรือส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้ โดยให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย

จากความหมายของคำว่าโครงการข้างต้นนั้น พอที่จะสรุปได้ว่าโครงการหมายถึงกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์วางแผนและนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด โครงการจะต้องสิ้นสุดลงเมื่อได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด ภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่ระบุไว้

1.2 ความสำคัญของโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ความสำคัญของโครงการ ไว้ดังต่อไปนี้

ทวีป ศิริวิรัมย์ (2544, หน้า 22) กล่าวถึงความสำคัญของโครงการต่อการบริหารองค์กร ดังนี้

- 1) ช่วยให้เห็นภาพรวมในการปฏิบัติงานขององค์กร

2) ช่วยให้การบริหารงานขององค์กรมีจุดมุ่งหมายและทิศทางที่แน่นอน
 3) ช่วยบุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องและเป็นข้อผูกมัด (Commitment) ในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร
 4) ช่วยลดหรือหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน
 5) ช่วยลดความเสี่ยงหรือปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต
 ณรงค์ นันทวรรณ (2547, หน้า 128-129) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับความสำคัญ
 ของโครงการไว้ดังนี้

1) ช่วยให้โครงการมีความชัดเจน บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจ และรับรู้ปัญหา
 ต่างๆ ร่วมกัน

2) ช่วยให้การปฏิบัติงานตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ช่วยให้จัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมในการปฏิบัติงานรวมทั้งมี
 รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ในการใช้อย่างชัดเจน

4) ช่วยลดความซ้ำซ้อนตามภารกิจของหน่วยงานย่อยในองค์กร ซึ่งส่งผลให้ลด
 หรือขจัดความขัดแย้ง ทำให้บุคลากรมีความสามัคคีเพราะได้ปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับภารกิจ
 ตามความรู้ความสามารถ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 36) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของโครงการ สามารถ
 ช่วยให้โครงการบรรลุจุดมุ่งหมายได้ ดังนี้

1) เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นใน
 อนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่างๆ ไว้

2) ทำให้การลำดับขั้นตอนของกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกัน
 อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่างๆ และมีประสิทธิผลได้

3) ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้
 กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน

4) ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศ
 ที่จากการประเมินที่เป็นประโยชน์

สรุปความสำคัญโครงการ ทำให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างเป็นระบบ
 เริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ลำดับขั้นตอนของกิจกรรม การประสานงาน
 ระหว่างผู้ปฏิบัติหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน อันส่งผลต่อการดำเนินงานตามโครงการ
 อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากร และเกิดประสิทธิผลบรรลุตามเป้าหมาย ไม่ก่อให้เกิด
 ความซ้ำซ้อนของกิจกรรม และนำสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ ไปใช้
 ให้เกิดประโยชน์ในการตัดสินใจคุณค่า หรือพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงกิจกรรม ของโครงการต่อไป

1.3 องค์ประกอบโครงการ

องค์ประกอบของโครงการมีความสำคัญอย่างมากต่อการนำโครงการไปปฏิบัติ จะต้องครอบคลุมรายละเอียดต่างๆ ช่วยให้มีอำนาจตัดสินใจในการพิจารณาโครงการได้สะดวก และช่วยให้เห็นทิศทางการปฏิบัติงาน สามารถดำเนินการตามโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบอาจจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของโครงการ และข้อกำหนดของแต่ละหน่วยงาน

เทศ แก้วกสิกรรม (2543, หน้า5-6) ได้กำหนดองค์ประกอบของโครงการไว้ ดังนี้ คือ ชื่อโครงการ ความสำคัญและที่มาของโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนด เป้าหมาย การกำหนดกิจกรรม การกำหนดระยะเวลาและขั้นตอนการดำเนินงาน การกำหนด ทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ และค่าใช้จ่ายโครงการ

ทวีป ศิริวิทย์ (2544, หน้า35-38) ได้กล่าวถึง การวางแผนโครงการที่นิยมกัน แพร่หลายในปัจจุบันมี 2 แบบ คือประเพณีนิยม หรือเรียกชื่ออย่างอื่น เช่น แบบดั้งเดิม หรือ แบบบรรยาย และแบบตารางความสัมพันธ์เชิงเหตุผล หรือที่เรียกอย่างอื่น เช่น แบบตาราง เหตุผลต่อเนื่อง แบบตารางเหตุผลสัมพันธ์ แบบเหตุผลเชิงตรรกวิทยา หรือแบบเหตุผลสัมพันธ์ (logical framework method) หรือเรียกย่อๆว่า ล็อกเฟรม

1) องค์ประกอบสำคัญแบบประเพณีนิยม เป็นการเขียนบรรยายตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในลักษณะต่อเนื่อง เพื่อตอบคำถามของผู้มีอำนาจการตัดสินใจในการพิจารณาอนุมัติ จัดทำโครงการการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร ที่จำเป็นสำหรับโครงการนั้นๆ มีหัวข้อสำคัญดังนี้ (1) ชื่อโครงการ (2) หลักการและเหตุผล (3) วัตถุประสงค์ (4) เป้าหมาย (5) วิธีการดำเนินการหรือขั้นตอนการดำเนินการ (6) ระยะเวลาการดำเนินการ (7) งบประมาณ (8) การติดตาม ควบคุม กำกับและประเมินผล (9) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (10) ผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้เสนอโครงการ

2) องค์ประกอบของการวางแผนแบบเหตุผลสัมพันธ์ ได้นำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างแผน แผนงาน และโครงการเป็นที่มาของระดับวัตถุประสงค์ 3 ระดับ คือ (1) วัตถุประสงค์ระดับสูงอันเป็นที่มาของโครงการ (2) วัตถุประสงค์ระดับกลาง เป็น วัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ระดับการบรรลุหรือการเกิดวัตถุประสงค์ระดับ สูงสุด (3) วัตถุประสงค์ระดับล่าง เป็นวัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดวัตถุประสงค์ระดับกลาง วัตถุประสงค์ระดับนี้โดยปกติแล้วจะเป็นผลงานที่เกิดขึ้นทันทีเนื่องจากการปฏิบัติโครงการ แต่ ไม่ใช่วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการ เช่น ถนนที่สร้างขึ้นเป็นวัตถุประสงค์ระดับล่าง (หรือ ระดับใกล้เคียงของโครงการสร้างถนน) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือ การเพิ่มประสิทธิภาพ การขนส่ง หรือลดการติดขัดด้านจราจร การเขียนโครงการแบบล็อกเฟรมมีจุดเด่นที่สำคัญ ซึ่ง มยุรี อนุমানราชชน (2546, หน้า64) ได้สรุปไว้ว่า สามารถย่อเนื้อหาสาระของวิธีการดั้งเดิมให้ สั้นลงเหลือเพียง 1-2 หน้า เขียนจุดประสงค์เพียงจุดประสงค์เดียวทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจ

ตรงกัน พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 43-45) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของการเขียนตารางแบบ ล็อกเฟรม ในตารางแนวตั้ง 4 องค์ประกอบ คือ สารสำคัญของโครงการ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ของโครงการ แหล่งข้อมูลหรือวิธีตรวจสอบ และสิ่งที่คาดว่าจะเอื้อต่อความสำเร็จของโครงการ องค์ประกอบหลักที่สำคัญทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้า ทำให้โครงการได้ ผลต่างๆ และบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนบรรลุจุดมุ่งหมายของแผน

พิกุล ประเสริฐศรี (2546 , หน้า 317-321) กำหนดองค์ประกอบของโครงการไว้ดังนี้

1) ชื่อโครงการ จะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหา สารของโครงการนั้นๆ

2) หลักการและเหตุผล การเขียนรายละเอียดในส่วนนี้ต้องแสดงให้เห็นถึง โครงการขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าโครงการดังกล่าว เป็นโครงการ ที่สนองตอบต่อนโยบายระดับประเทศ ระดับกรม ระดับจังหวัด และระดับหน่วยงานย่อย

3) วัตถุประสงค์ คือสิ่งหรือผลงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินการจะต้อง สอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของโครงการ ทั้งจะต้องมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ วัดและประเมินผลได้ ถ้าสามารถเขียนในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือเป็นรูปธรรมแล้ว ก็จะมีผลดีมากขึ้น ลักษณะของวัตถุประสงค์ที่ดี จะประกอบด้วย หลักสมาร์ท (SMART) คือ เป็นไปได้ (Sensible:S) วัดได้ (Measurable:T) ระบุสิ่งที่ต้องการได้ (Attainable:A) มีเหตุผล (Reasonable : R) มีขอบเขตเวลาการดำเนินการ (Time:T)

4) เป้าหมาย เป็นการแสดงถึงความต้องการที่ระบุในเชิงปริมาณ คุณภาพ หรือ ลักษณะเฉพาะ และมักกำกับด้วยเวลา ดังนั้นเป้าหมายของโครงการจะต้องบอกให้ผู้อ่านทราบ ว่า จะดำเนินการอะไร ปริมาณเท่าใด ภายในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของโครงการที่ดีนั้น จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบหลายด้าน เช่น การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ ระยะเวลา เพื่อผลที่จะเกิดขึ้นในแต่ละระยะเวลานั้น จะทำให้สามารถวัดถึงความสำเร็จของโครงการได้

5) ระยะเวลาดำเนินการ การกำหนดระยะเวลาของโครงการนั้น ให้ระบุลงไปให้ เห็นอย่างชัดเจนว่า โครงการที่จะดำเนินการกี่เดือน กี่ปี จะต้องกำหนดระยะเวลาที่เริ่มต้นและ สิ้นสุดไว้อย่างชัดเจน ก็จะมีรายละเอียดสมบูรณ์มากขึ้น การระบุช่วงเวลาของโครงการในรูปแบบ 3 เดือน, 2 ภาคเรียน ฯลฯ ถือว่าเป็นกำหนดระยะเวลาดำเนินการที่ไม่สมบูรณ์

6) ขั้นตอนการดำเนินงาน การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานนั้น ควรกำหนดโดย อาศัยเกณฑ์ 3 อย่างดังนี้

6.1) สารสำคัญของกิจกรรม โดยเขียนเรื่องเป็นข้อๆ

6.2) แผนดำเนินงาน เป็นการระบุกิจกรรมการดำเนินงานกับช่วงระยะเวลาที่จะ ปฏิบัติกิจกรรมนั้น

6.3) กำหนดตัวผู้รับผิดชอบ โดยระบุตำแหน่งหรือชื่อผู้รับผิดชอบที่จะดำเนินการตามโครงการ

ขั้นตอนการดำเนินงานนี้ อาจแสดงออกในรูปแผนภูมิต่างๆ ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้พิจารณาโครงการเข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น แผนภูมิองค์กร แผนภูมิแท่ง แผนภูมิสายงานหรือ ผังงาน

7) งบประมาณ งบประมาณหรือค่าใช้จ่ายของโครงการ นับว่าเป็นส่วนสำคัญของโครงการ ซึ่งเป็นผลการพิจารณาถึงผลตอบแทนที่ได้รับว่าคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ เพียงใด การเขียนงบประมาณค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย

7.1) ยอดรวมของค่าใช้จ่าย

7.2) รายละเอียดของค่าใช้จ่ายจำแนกตามรายละเอียด เช่น ค่าวัสดุอะไรเท่าไร เป็นต้น ในการแสดงค่าใช้จ่ายของโครงการ ให้ระบุแหล่งที่มาของค่าใช้จ่าย และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

8) การบริหารโครงการ คือ การติดตาม ควบคุม กำกับ นิเทศ และประเมินผลโครงการ มีแนวทางใดบ้างที่จะควบคุมงานให้ดำเนินไปได้ตามขั้นตอนของงาน และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ได้ การให้รายละเอียดส่วนนี้ควรแสดงถึงแนวทางในการติดตามตรวจสอบ ควบคุม กำกับ นิเทศ และประเมินผลการปฏิบัติการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบอกถึงระยะเวลา จำนวนครั้ง รูปแบบ ผู้รับผิดชอบ ให้เห็นอย่างชัดเจนด้วย

9) บุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นการระบุหน่วยงานย่อย หรือบุคคลที่รับผิดชอบโครงการ ทั้งนี้เพื่อผู้บริหารหรือผู้พิจารณาอนุมัติโครงการสามารถทราบได้ว่า บุคคลนั้นมีความสามารถรับผิดชอบโครงการนั้นๆ หรือไม่ หรือโครงการดังกล่าวสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานนั้นหรือเปล่า มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานในโครงการหรือไม่

10) ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นการกำหนดหรือวิเคราะห์ผลตอบแทนโครงการแสดงถึงผลที่จะเกิดขึ้น จากการที่โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ หรือผลที่เกิดขึ้นอื่นๆ สามารถแสดงได้ทั้งผลอันเกิดโดยตรง และผลทางอ้อมที่เกิดจากผลกระทบของโครงการ ทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพ และความคุ้มทุนกับค่าใช้จ่ายที่เสียไปในการดำเนินโครงการ

อุทัย บุญประเสริฐ (2549, หน้า27-31) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเขียนโครงการแบบสี่เหลี่ยม ทำให้เกิดตารางมีลักษณะเป็น 4x4 องค์ประกอบตามแนวตั้งจะเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ จากบนลงล่าง องค์ประกอบตามแนวตั้งอาจแบ่งเป็นสองแบบ แบบแรกประกอบด้วย 5 ระดับด้วยกัน คือ จุดมุ่งหมาย (goal) วัตถุประสงค์ของโครงการ (purpose) ผลงานหรือผลผลิต (output) กิจกรรมดำเนินการ (activity) ปัจจัย (input) แบบที่สอง รวมช่องกิจกรรมดำเนินการและช่องปัจจัยไว้ด้วยกัน องค์ประกอบนี้จึงประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย (goal) วัตถุประสงค์ของโครงการ (purpose) ผลงาน หรือผลผลิต (output) ปัจจัย (input) องค์ประกอบสำคัญตามแนวอนประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญ 4 ประการ คำสรุปหรือคำบรรยายสรุป (narrative

summary) ตัวบ่งชี้หรือดัชนีความสำเร็จ (objective verifiable indicator) แหล่งและวิธีพิสูจน์ (means of verification) เงื่อนไขหรือเงื่อนไขความสำเร็จ (important assumption)

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของโครงการที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า องค์ประกอบโครงการของแต่ละหน่วยงาน อาจมีองค์ประกอบโครงการที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน แผนงาน งบประมาณที่ได้รับ ความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น โครงการใหม่ หรือโครงการต่อเนื่อง ในปัจจุบันการเขียนองค์ประกอบของโครงการมักจะเพิ่มตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ เพื่อให้สื่อต่อการประเมินโครงการยิ่งขึ้น

1.4 ความหมายของการบริหารโครงการ

บุญเลิศ เลียวประไพ (2542, หน้า 88-89) ได้กล่าวถึงการบริหารโครงการไว้ว่าเป็นการติดตามดูแลความก้าวหน้า โดยต้องตรวจสอบและควบคุมว่า ผลการดำเนินงานลุล่วงไปแล้วเพียงใด และสามารถดำเนินการไปตามแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคหรือข้อขัดแย้งอย่างไร เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 77) ได้ให้ความหมายของการบริหารโครงการไว้ว่าเป็นโครงการ เป็นกระบวนการนำเอาทรัพยากรการบริหารมาใช้ตามกระบวนการบริหารงาน เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 110) กล่าวถึงการบริหารโครงการ คือการตรวจสอบกำกับควบคุม ทบทวนว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร เพื่อจะปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น อันจะทำให้โครงการสำเร็จได้

روبินส์ และเคาล์เตอร์ (Robbin & Coulter, 1999, pp.289) กล่าวว่า การบริหารโครงการเป็นกระบวนการที่ทำให้กิจกรรมของโครงการ สำเร็จทันเวลา โดยใช้งบประมาณ และเงื่อนไขที่ตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้

เคอร์ซเนอร์ (Kerzner 1998, pp.2-4) ให้ความหมายของการบริหารงานโครงการว่าเป็นการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการและการควบคุมทรัพยากรทั้งหลายในองค์กรให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ระยะสั้น เพื่อจะทำให้เป้าหมายเฉพาะและวัตถุประสงค์เสร็จสมบูรณ์ภายในเวลาภายในงบประมาณ และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กล่าวโดยสรุปว่าการบริหารโครงการ เป็นการบริหารที่ประยุกต์ขึ้นเพื่อภารกิจพิเศษขององค์กรที่เรียกว่าโครงการ ให้ได้ดำเนินไปตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการ ภายใต้กำหนดเวลา งบประมาณ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยเน้นการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานภายในโครงการ

1.5 ความสำคัญของการบริหารโครงการ

การบริหารงานที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานตามโครงการมีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน สุพาตา สิริกุดตา, และคนอื่นๆ (2543, หน้า 41) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารโครงการ ซึ่งจำแนกไว้ ดังนี้

- 1) ทำให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และหน้าที่ต่างๆ ของการปฏิบัติงาน (objectives and functions) ซึ่งทำให้เกิดความชัดเจนในการจัดลำดับงาน
- 2) ทำให้เกิดการประสานงาน (coordination) อย่างต่อเนื่องในแต่ละโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์รวมทั้งแผนแม่บทและนโยบายขององค์กร
- 3) ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (efficiency in utilization of resources) ในการจัดสรรทรัพยากรในโครงการควรคำนึงถึงความประหยัดที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 4) ทำให้เกิดผลลัพธ์ หรือเกิดประสิทธิผลสูงสุด (output and effectiveness) ในการบริหารโครงการนั้น วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งก็คือทำให้เกิดประสิทธิผล ซึ่งก็คือผลลัพธ์สูงสุดจากการทำงานตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนมีการป้อนกลับ (feedback) จากผลการทำงานเพื่อแก้ไขปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

ประชุม รอดประเสริฐ (2539, หน้า 50) กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารโครงการส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ไม่สูญเสียเวลา และทรัพยากร ถ้าบริหารโครงการโดยใช้หลักการและวิธีการที่เหมาะสม ดังนั้นการบริหารโครงการย่อมให้ความสำคัญต่อกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง จะต้องพยายามทำให้ทุกกิจกรรมของโครงการบรรลุถึงความสำเร็จ 3 ลักษณะ คือ โครงการสำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด โครงการสำเร็จภายใต้งบประมาณที่จัดสรรให้ วัตถุประสงค์โครงการบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ

ศิริชัย กาญจนวาสิ (2547, หน้า 207) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จ ต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย (goal) และวัตถุประสงค์ (objective) ที่ชัดเจน เพื่อช่วยกำหนดคุณลักษณะปลายทาง และผลระหว่างทางที่พึงประสงค์หลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว โดยใช้องค์ประกอบพื้นฐานของการบริหารโครงการดังนี้ การวางแผนเป็นการศึกษาความเป็นมา ความเป็นอยู่ของโครงการ เพื่อกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคต โดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย (goal) วัตถุประสงค์ (objective) และเป้าหมาย (target) จากนั้นจึงมีการดำเนินงานคัดเลือกทรัพยากรที่มีอยู่ และกำหนดกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการการประเมิน มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดโครงการ การติดตามกำกับ การดำเนินโครงการและผลที่เกิดขึ้นว่าควรพัฒนาโครงการแบบใด ควรปรับปรุงการดำเนินงานอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ และผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสม

ทวีป ศิริรัศมี (2544, หน้า 52) กล่าวถึงความสำคัญการบริหารโครงการไว้ ดังนี้

- 1) ลดความเสี่ยงจากโครงการ

- 2) ช่วยให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามแผนที่วางไว้
- 3) ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าทุกกิจกรรมดำเนินไปตามทิศทางที่กำหนดไว้
- 4) ทำให้เกิดระบบประสานงาน
- 5) ช่วยให้สามารถปรับแผนหรือแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที
- 6) ทำให้ทราบผลการดำเนินงานโครงการว่าประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่าการบริหารโครงการในที่นี้ หมายถึงกระบวนการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การวางแผน (planning) การปฏิบัติตามแผน (implementation) และการติดตามประเมินผล (evaluation) การบริหารโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ การจัดการหรือควบคุมทรัพยากรขององค์การจากการใช้กิจกรรมภายใต้เวลา ต้นทุน และการทำงานซึ่งเป็นเงื่อนไขของโครงการ โดยคำนึงถึงความประหยัดและความคุ้มค่า

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิดในการบริหารโครงการไว้แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำ แนวคิดนั้นมาเสนอไว้ดังนี้

ทวีป ศิริรัศมี (2544, หน้า52) กล่าวถึงกระบวนการบริหารโครงการที่สมบูรณ์ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) การริเริ่มโครงการ (project initiation) เป็นการเริ่มต้นตามกรอบนโยบายปัญหาและความต้องการขององค์กร โดยจัดทำข้อเสนอโครงการนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูงพิจารณา
- 2) การวางแผนโครงการ (project planning) เป็นการกำหนดกิจกรรมย่อยและเป้าหมายด้านปริมาณและด้านคุณภาพของกิจกรรมย่อยๆนั้น กำหนดค่าใช้จ่าย ระยะเวลา การดำเนินการและทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้จัดการโครงการและทีมงาน ผู้รับผิดชอบโครงการ
- 3) การวิเคราะห์โครงการ (project analysis) และการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการในด้านเทคนิคหรือวิชาการ เพื่อประเมินค่าความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการด้านเทคนิคหรือวิชาการ ด้านสังคม ด้านสถาบัน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านทรัพยากร ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละกิจกรรมได้ชัดเจนขึ้น ทำให้การดำเนินโครงการมีความเสี่ยงหรือข้อผิดพลาดน้อย
- 4) การปฏิบัติตามโครงการ (project implementation) เป็นการดำเนินโครงการตามแผน โครงการที่กำหนดไว้ หรือนำโครงการสู่การปฏิบัติ
- 5) การควบคุมโครงการ ซึ่งประกอบด้วย

5.1) การติดตามโครงการ (project monitoring) เป็นการตรวจสอบและติดตามความก้าวหน้าของโครงการ การเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ปรากฏจริงกับผลลัพธ์ที่คาดหวัง การวิเคราะห์ผลกระทบ และการปรับปรุงโครงการ

5.2) การประเมินโครงการ (project evaluation) เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการ และผลสัมฤทธิ์โดยรวมของโครงการ เพื่อการปรับปรุงโครงการ หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ (ยุติหรือยุบเลิกโครงการ หรือขยายโครงการ)

6) การยุติโครงการ (project termination) เป็นขั้นตอนที่การดำเนินการของโครงการสิ้นสุดลงตามระยะเวลาที่กำหนด โดยผู้จัดการโครงการต้องรายงานผลการดำเนินงานโครงการต่อผู้บริหารระดับสูงหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อทราบผลการปฏิบัติงานโครงการว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ซึ่งถือว่าการสิ้นสุดการปฏิบัติโครงการของโครงการนี้

ประชุม รอดประเสริฐ (2547, หน้า48-49) กล่าวถึงกระบวนการในการบริหารโครงการ ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1) การวางแผน หมายถึงการดำเนินการในการรวบรวมแนวคิด ข้อมูลต่างๆ เพื่อจัดทำโครงการ กรอบการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในต้องจัดทำ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินโครงการบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2) การจัดหน่วยงาน หมายถึงการจัดรูปแบบในการบริหารโครงการ รวมถึงการจัดคนให้เหมาะสมกับงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน รวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ว่าควรมีอะไรบ้าง ขอบข่ายงานและระยะเวลาที่ต้องกระทำ และการประสานงานกับหน่วยงานอื่น

3) การอำนวยการ หมายถึงการมอบหมายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้กลุ่มบุคคล และหน่วยงาน กำหนดขอบเขตในการปฏิบัติการกิจ ครอบคลุมไปถึงการกำหนดรายละเอียด และการอนุมัติเบิกจ่ายทรัพยากรที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงานโครงการ

4) การควบคุม หมายถึงการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการในแต่ละกิจกรรม เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อความสำเร็จของโครงการ รวมถึงการรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

เคิร์ซเนอร์ (Kerzner, 1998, pp.2-5) อธิบายว่า การบริหารโครงการเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ การปฏิบัติตามโครงการ และการติดตามโครงการ หรือเป็นกระบวนการวางแผน (planning) การจัดองค์กร (organizing) การสั่งการ (directing) และการควบคุม (controlling) เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งวัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะด้านตามที่กำหนดไว้

จากแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับการบริหารโครงการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าจากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารโครงการที่กล่าวมานี้ กระบวนการบริหารโครงการอาจมีขั้นตอนหรือชื่อแตกต่างกัน การบริหารโครงการโดยภาพรวมแล้วอาจใช้กระบวนการที่

ประกอบด้วย การวางแผน การจัดหน่วยงาน การจัดคนให้เหมาะสมกับงาน การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม การรายงาน การกำหนดงบประมาณ ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยของกระบวนการ อาจขึ้นอยู่กับเนื้อหาของงาน ขนาดของโครงการ ระยะเวลาในการดำเนินโครงการและความรู้ ความสามารถตลอดถึงประสบการณ์ของผู้บริหารโครงการ การประเมินผลโครงการก่อนดำเนินโครงการ ขณะการดำเนินโครงการ และสิ้นสุดโครงการ เพื่อตรวจสอบว่าผลที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่าเพียงใด สารสนเทศที่ได้ จึงเน้นใช้ตัดสินใจล้มเลิกโครงการ หรือดำเนินการอย่างต่อเนื่องนำผลการประเมินมาพัฒนา หรือแก้ไข เมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการมีความเห็นว่ามีค่าจำเป็น สามารถพัฒนาให้เป็นงานที่ต้องดำเนิน เป็นงานประจำได้

2. การประเมินโครงการ

2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมิน หรือการประเมินโครงการ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

2.1.1 กลุ่มที่ให้ความหมายของการประเมินในแง่ของการตัดสินคุณค่า (value judgement) ของสิ่งที่ถูกประเมิน เช่น

ทวีป ศิริรัศมี (2544, หน้า 113) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลตามแนวคิดของนักประเมิน ดังนี้

ตามแนวคิดของซัชแมน (Suchman) ได้กล่าวว่ายหมายถึง การตัดสินผลลัพธ์อันเกิดจากกิจกรรมบางอย่างที่มุ่งให้บรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่าบางประการ

ตามแนวคิดของเวิร์ธเซ็น และแซนเดอร์ (Worthen & Sanders) ได้กล่าวว่ายหมายถึงการกำหนดคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งประกอบด้วยการแสวงหาสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินคุณค่าของโครงการเกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการและการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือการพิจารณาศักยภาพของแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 30) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler) ว่าหมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้น

2.1.2 กลุ่มที่ให้ความหมายของการประเมินในแง่ของการผลิตสารสนเทศ (Information) เพื่อการตัดสินใจ เช่น

สุวิมล ดิรภานันท์ (2545, หน้า 1) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลตามของนักวิชาการด้านการประเมินได้ให้ความหมายแตกต่างกันไป ดังนี้

แนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ว่า หมายถึง การบรรยาย เก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ และผลกระทบ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

แนวคิดของอัลคิน (Alkin) ว่าเป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียนรายงานสรุป เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้เป็นแนวทางในการเลือกวิธีปฏิบัติ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 32,52-56) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลตามแนวคิดของนักประเมิน ดังนี้

ตามแนวคิดของครอนบาค (Cronbach) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องของผลผลิตและกระบวนการหรือระบบการดำเนินงานโครงการ

ตามแนวคิดของโปรวัส (Provus) หมายถึง การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน และการค้นหาช่องว่างระหว่างภาวะที่เป็นจริงกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด เพื่อใช้ภาวะดังกล่าวเป็นตัวชี้หรือระบุข้อบกพร่องของกิจกรรมหรือโครงการใดๆ

ความหมายของการประเมินในแง่ของการผลิตสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจตามแนวคิดของนักวิชาการของไทย ดังนี้

นิตา ชูโต (2538, หน้า 9) ได้ให้ความหมายการประเมินโครงการ หมายถึง กิจกรรมการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุงวิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการ และหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

ประชุม รอดประเสริฐ (2547, หน้า73) ได้กล่าวถึงการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณาปัจจัยให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อการดำเนินงานต่อไป หรือยุติการดำเนินงานโครงการนั้น

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549, หน้า 20) ได้ให้ความหมายการประเมินโครงการ หมายถึงการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับตัดสินใจคุณค่าของโปรแกรมการศึกษาผลผลิต กระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือโปรแกรมหรือทางเลือกต่าง ๆ ที่ออกแบบนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมิน คือ การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้สารสนเทศเพื่อตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะผลการประเมินที่มีความเฉพาะสูงมากที่แตกต่างกับผลการวิจัยที่มีความเป็นสากลสูง

ทวีป คีร์รีคมี (2544, หน้า 114) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อกำหนดคุณค่าของสิ่งใดๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบและมีหลักเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล และเชื่อถือได้

สุวิมล ตีรภานันท์ (2545, หน้า 2) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างทันท่วงที ในทางตรงกันข้ามผลการประเมินจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หากผลนั้นไม่สามารถใช้ในเวลาที่เหมาะสม

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547, หน้า 13) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่แสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ เพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลที่จะช่วยผู้บริหารโครงการสามารถตัดสินใจถูกต้องมากขึ้นซึ่งหมายความว่าวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการจะถูกกำหนด โดยให้ผู้ประเมินผลการประเมินผลอย่างไร โดยวิธีใด ผู้ประเมินผลจะต้องพิจารณาขอบเขต ขนาด ระยะเวลา ความชัดเจน และความเฉพาะของปัจจัยนำเข้า ความสลับซับซ้อน และช่วงเวลาของเป้าหมาย และความคิดริเริ่มที่มีอยู่ในโครงการ

เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 23-24) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อสรุปผลว่าโครงการนั้นๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมาย และมีประสิทธิภาพเพียงใด

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการคือ

- 1) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ
- 2) มีการนำข้อมูลไปวิเคราะห์
- 3) มีการนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่า
- 4) นำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพ

มากขึ้น

2.2 ความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการใดๆ จะให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับความมุ่งหมายว่าทำไปเพื่ออะไร และมีความสำคัญอย่างไร

ประชุม รอดประเสริฐ (2539, หน้า 74-75) ได้กล่าวถึงแนวคิด ของนักวิชาการในการประเมิน ดังนี้

แนวคิดของมิตเซล (Mitzel) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
- 2) เพื่อช่วยให้ผู้ตัดสินใจมีความตัดสินใจที่ถูกต้อง

3) เพื่อการบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมือง เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย แนวคิดของน็อกซ์ (Knox) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะดังต่อไปนี้

1) เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจ ว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อการหาประสิทธิผล และข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์

2) เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ

3) เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ

4) เพื่อการตัดสินใจว่าข้อมูล หรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้

5. เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 8-9) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญ ดังนี้

1) ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใดๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการนี้ และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด

2) ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินโครงการนั้นนอกจากประเมินส่วนอื่นๆ แล้ว จะต้องประเมินว่าการดำเนินงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

3) การกระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นผู้ดำเนินการให้มีการเร่งรัดและปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อพบข้อบกพร่องในการดำเนินการ

4) ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอน จะทำให้พบข้อบกพร่อง

5) ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร ผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งไม่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี และเต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้

6) ช่วยให้สารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงานผู้บริหารต้องการทราบข้อมูลทุกแง่มุมของผลการประเมินใช้ประกอบการพิจารณาวินิจฉัย และตัดสินใจสั่งการได้ถูกต้อง

7) ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป การประเมินผลโครงการที่ดำเนินในปัจจุบันจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องต่างๆ ของวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขที่จะดำเนินโครงการประเภทนี้ต่อไป

สรุป ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ เป็นการรวบรวม หลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อแสดงผลนำไปสู่การพิจารณาถึงคุณค่าของ โครงการและด้วยการนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาประสิทธิผล ช่วยให้การตัดสินใจโดยคำนึงถึง ความสำคัญของโครงการว่าเหมาะสมเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ นำผล การประเมินเป็นตัวกระตุ้นในการดำเนินงานที่มีข้อบกพร่องน้อย และเพิ่มประสิทธิภาพใน การดำเนินงานโครงการให้มากยิ่งขึ้น

2.3 รูปแบบของการประเมินโครงการ

2.3.1 ความหมายของรูปแบบ

พิสนุ พงศ์ศรี (2544, หน้า30) ได้กล่าวถึงนักวิชาการในการประเมินที่ให้ ความหมายเกี่ยวกับรูปแบบไว้หลายท่าน ดังนี้

แนดเลอร์ (Nadler) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง การนำทฤษฎี แนวทาง และกรอบ แนวคิดมาพัฒนา เพื่อให้ง่ายต่อการแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่างๆได้

روبบินส์ (Robbins) รูปแบบ หมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมที่ทำให้เข้าใจ ปรากฏการณ์หรือความจริงได้ง่าย ซึ่งต้องมีส่วนประกอบอย่างน้อย 3 ประการ วัตถุประสงค์ ตัวแปร องค์ประกอบหรือเนื้อหาสาระ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร องค์ประกอบหรือสาระ เนื้อหาดังกล่าว

ศิริชัย กาญจนวาสิ (2547, หน้า46-47) กล่าวว่า การศึกษาแนวคิดจากทฤษฎี นำมาอนุมานโดยวิเคราะห์แยกรายละเอียดองค์ประกอบของทฤษฎี เพื่อใช้ตั้งสมมุติฐาน พัฒนา แนวคิดใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น และสามารถให้ความชัดเจน อธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เป็นรูปธรรม ก็จะเป็นแนวคิดรูปธรรมในสภาพจริง เรียกว่า โมเดล และกล่าวถึงความหมายของโมเดล (Model) หรือรูปแบบในความหมายตาม English & English (1985, p.326) โมเดล (Model) หมายถึง (1) แบบจำลองของจริง (2) ตัวแบบที่ใช้เป็น แบบอย่าง (3) รูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สัญลักษณ์และหลักการของระบบ (4) แบบแผนตัวอย่างของการดำเนินงานที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของระบบ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า49) กล่าวถึงความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบเป็น สิ่งที่สร้างมาจากแนวคิด ทฤษฎี ประสบการณ์ จินตนาการเพื่อถ่ายทอดแทนปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจง่าย นำไปสู่การปฏิบัติได้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี(2549, หน้า 25-27) ได้ให้คำนิยามคำว่า รูปแบบ หรือ แบบจำลองคือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจ หรือจินตนาการที่มี ต่อเรื่องราวใดๆให้ปรากฏโดยการสื่อสารในลักษณะต่างๆ

2.3.2 แนวคิดรูปแบบการประเมินโครงการ

พิชญ์ พงศ์ศรี (2549, หน้า49) กล่าวถึงประเภทรูปแบบการประเมินได้พัฒนามาจากต่างประเทศ ซึ่งนักวิชาการของไทยได้รวบรวมและจำแนกประเภทไว้หลายท่าน(นิตา ชูโต, 2538, หน้า 16-25,ส. วาสนา ประवालพฤษ์, 2544, หน้า 200-201,ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, หน้า104-109) รวบรวมรูปแบบการประเมินจำนวน 28 รูปแบบ แต่รูปแบบการประเมินการศึกษาที่ได้รับความนิยม มี 4 รูปแบบ คือ รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายของไทเลอร์ (Tyler) รูปแบบสนองความต้องการของเด็ก (Stake) รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจแบบชิปปี้ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และรูปแบบประเมินประสิทธิผลการอบรมของเคิร์กแพททริค (Kirpatrick)

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547, หน้า 72-86) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินโครงการฝึกอบรม และโครงการริเริ่มใหม่ๆทางด้านการศึกษาเพิ่มอีก 4 รูปแบบ ได้แก่ ตัวแบบปาร์คเกอร์(Parker) ตัวแบบระบบเบลล์ (Bell system approach) ตัวแบบไคโร (Kiro) ตัวแบบไอโป (Ipo)

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 303) ได้ศึกษารูปแบบการประเมินซึ่งเป็นศาสตร์ที่พัฒนา และเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายในการต่างประเทศ ซึ่งแนวคิดและรูปแบบดังกล่าวไม่เหมาะสมกับบริบทและสภาวะแวดล้อมบางประการที่ไม่เหมือนกัน ทำให้การประเมินโครงการที่ต้องใช้รูปแบบของต่างประเทศไม่เหมาะสมเท่าที่ควร จึงได้พัฒนารูปแบบจำลองการประเมินซีโป (CPO'S evaluation)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ ผู้วิจัยจะต้องใช้ดุลยพินิจในการเลือกรูปแบบใดจะตอบสนองและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมินผลได้อย่างถูกต้อง โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งในด้านเวลา งบประมาณ และการได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและโมเดลการประเมิน ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดและโมเดลการประเมินของไทเลอร์

สุพัฒน์ สุขมลสันต์, พรรณีภา หิตะศักดิ์,และสุวรรณา สกลธา, 2549,หน้า 155-156,เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 30) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการประเมินที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้โดยไทเลอร์ มีความเห็นว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จะมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 มีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ด้วยข้อความที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง โดยบอกถึงพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลังด้วย

ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาสำหรับผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 3 เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา

ขั้นที่ 4 ประเมินผลโครงการโดยการตัดสินใจด้วยการวัดผลทางการศึกษา

องค์ประกอบ มีความหมายว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ตามทัศนะของ ไทเลอร์แล้ว องค์ประกอบทั้ง 3 คือ (1) วัดดูประสงค์ (2) การจัดการเรียนการสอน และ (3) การประเมินผลผู้เรียนจะต้องดำเนินการให้ประสานสัมพันธ์กันไปเสมอ

การประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์ เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้วกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนจากแนวคิดดังกล่าว สามารถนำไปสู่การประเมินโดยยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักในการประเมินความสำเร็จของโครงการ เป็นการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ แต่โมเดลของไทเลอร์ยังมีจุดอ่อนคือ มุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่นๆ

2) แนวคิด และโมเดลการประเมินของครอนบาค

สุพัฒน์ สุขมลสันต์, พรรณีภา หิตะศักดิ์, และสุวรรณา สกลชา (2537, หน้า 161-162) เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 33-34) ได้พัฒนาโมเดลเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของไทเลอร์ โดยมีจุดเน้นเพื่อสร้างสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงรายวิชาการปรับปรุงตัวนักเรียนรายวิชาการ ปรับปรุงตัวนักเรียนและการจัดการบริหาร ดังนี้

- 1) การตัดสินใจเพื่อปรับปรุงรายวิชา เช่น การปรับปรุงแผนการสอน ตลอดจนการเลือกใช้สื่อการสอนแบบใหม่
- 2) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเป็นรายบุคคล เช่น การจัดกลุ่มนักเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถ รวมทั้งการจัดสอนซ่อมเสริมหรือสอนเสริม
- 3) การจัดการบริหารโรงเรียน เช่น การพัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียน รวมทั้งการคัดเลือกหรือพัฒนาคุณภาพของครู

วิธีการประเมินของครอนบาค มีความเห็นว่า การประเมินนั้นไม่ควรกระทำโดยใช้แค่แบบทดสอบเพียงอย่างเดียว แต่ควรมีมาตรการอื่นประกอบด้วย โดยครอนบาคได้เสนอแนวทางการประเมินเพื่อเติมไว้อีก 4 แนว คือ

1) การศึกษากระบวนการ (process studies) ได้แก่ การศึกษาภาวะการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น การที่นักเรียนทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง การสังเกตการณ์ใช้สื่อการซักถามนักเรียนขณะดำเนินการสอน หรือขณะทำกิจกรรมต่างๆ ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้สามารถนำมาเป็นข้อมูลที่ใช้เพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาได้เป็นอย่างดี

2) การวัดศักยภาพของผู้เรียน (proficiency measurement) ครอนบาคได้ให้ความสำคัญต่อคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนจากแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยให้ทัศนะว่า คะแนนแต่ละข้อสามารถชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว และสิ่งที่พัฒนาต่อไปด้วยเหตุผลนี้

ครอนบาคจึงให้ความสำคัญต่อการสอบเพื่อวัดสมรรถภาพของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอน มีความสำคัญมากกว่าการสอบประจำปลายภาคเรียนหรือสอบปลายปี

3) การวัดทัศนคติ (attitude measurement) ครอนบาคให้ทัศนะว่าการวัดทัศนคติเป็นผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน การวัดทัศนคติอาจทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม และอื่นๆ

4) การติดตามผล (follow-up) เป็นการติดตามผลการทำงานหรือภาวะการณ์เลือกการศึกษาต่อในสาขาต่างๆ รวมทั้งการให้บุคคลที่เรียนในระดับชั้นพื้นฐานที่ผ่านมาแล้วได้ประเมินถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิชาต่าง ๆ ว่าควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยในการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาเหล่านั้นต่อไป

จะเห็นได้ว่าการประเมินตามแนวคิดของครอนบาค เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าในการเรียน และการประเมินผลสรุปผลการเรียน ครอนบาคเชื่อว่าการประเมินผลไม่ใช่การทดสอบก่อนการสิ้นสุดโครงการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรสอบผลข้างเคียงของโครงการด้วย และหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินโครงการก็คือ การค้นหาข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3) แนวคิดและโมเดลการประเมินของสคริฟเวน

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, หน้า 122) ได้กล่าวถึงแนวคิดของสคริฟเวน ซึ่งเสนอรูปแบบการประเมินที่พยายามลดความลำเอียงของการประเมินที่เกิดขึ้นจริง หรือผลทั้งหมดของโครงการทั้งในแง่ผลที่คาดหวังและผลที่ไม่ได้คาดหวัง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบของสคริฟเวน เสนอให้มีการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ การประเมินแบบไม่อิงวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อทราบผลของโครงการทั้งหมด เปรียบเทียบการดำเนินโครงการกับโครงการอื่นๆ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการดำเนินงาน วิเคราะห์การใช้จ่ายกับประสิทธิผล จากนั้นจึงสรุปผลการประเมินบุคลากร การดำเนินงาน และคุณค่าของโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 35-38) ได้จำแนกประเภท และบทบาทของการประเมินตามแนวคิดและโมเดลการประเมินของสคริฟเวน เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การประเมินระหว่างดำเนินการ (formative evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานนั้นๆ ผลจากการประเมินดังกล่าวนี้ สามารถจะนำไปใช้เพื่อพัฒนางานดังกล่าวได้ดีขึ้น จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุง

2) การประเมินผลรวม (summative evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใดๆ สิ้นสุดลง เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้นๆ

รวมทั้งนำเอาความสำเร็จ หรือแนวทางที่ดีไปใช้กับงานหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคตต่อไป จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินสรุปรวม

นอกจากนี้ สคริฟเวนยังได้เสนอสิ่งที่ต้องประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การประเมินเกณฑ์ภายใน (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของเครื่องมือใดๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวมทั้งคุณภาพของคุณลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เช่น เป้าหมาย โครงสร้าง วิธีการ ตลอดจนทัศนคติของบุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ ความเชื่อถือจากสาธารณชน และข้อมูลอื่นๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นๆ การประเมินในส่วนนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก ข้อที่น่าสังเกตก็คือ การประเมินเกณฑ์ภายในจะไม่สนใจถึงผล หรือผลกระทบที่มีต่อผู้รับบริการของโครงการ ตัวอย่างเกณฑ์ภายในของโครงการ เช่น โครงการพัฒนาหลักสูตรก็จะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ความเหมาะสมของเนื้อหา ระบบการจัดการเรียนการสอน วิธีการให้คะแนน ทัศนคติของผู้บริหารและครูที่มีต่อโครงการ เป็นต้น

2) การประเมินความคุ้มค่า (pay-off evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของโครงการ ทฤษฎี หรือสิ่งอื่นๆ ของโครงการ แต่เป็นการประเมินในส่วนซึ่งเป็นผลที่มีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบ หรือผลการปฏิบัติงานของผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ หรือผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ ฯลฯ การประเมินความคุ้มค่า ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่ให้แก่ผู้รับบริการจึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก (extrinsic criteria)

จากแนวคิดของสคริฟเวน เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงโครงการ การประเมินผลรวมเป็นแนวทางที่ดีกับโครงการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และการประเมินโดยไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางขึ้น

4) แนวคิดการประเมินของแพตตัน

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 63) ได้กล่าวถึงแนวคิดการประเมินของแพตตันว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดประโยชน์ใช้สอย (utilization-focused evaluation) เพื่อแก้ปัญหาของงานประเมิน โดยเฉพาะในประเด็นที่มักจะได้รับพิจารณาว่าการประเมินแล้วไม่ได้นำผลการประเมินไปใช้ หรือผู้บริหารมองว่าผลการประเมินไม่ตรงกับข้อมูลที่ต้องการใช้ประกอบการตัดสินใจ แพตตันจึงได้เสนอแนวคิดและแนวทางในการประเมิน ดังนี้

1) หลักการในการประเมิน การประเมินโครงการ นักประเมินควรให้ความสำคัญกับผู้บริหาร หรือกลุ่มลูกค้าที่จะใช้ผลการประเมินนั้นๆ คำถามเพื่อการประเมินหรือตรวจสอบควรเกิดจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น หรือต้องเป็นความอยากรู้อยากเห็นของนักประเมิน เป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ซึ่งการประเมินตามแนวคิดนี้จะทำให้ผลการประเมินมีโอกาสถูกนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนามากขึ้น

2) ขั้นตอนการดำเนินการประเมิน แพตตันได้เสนอแนวทางในการประเมิน โดยเฉพาะการดำเนินการเพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ของการประเมินโดยแบ่งกิจกรรมเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 จำแนกประเภทหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ในขั้นตอนนี้ นักประเมินจะต้องพิจารณาว่ามีใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะประเมิน หรือเป็นผู้ที่ต้องการใช้ผลการประเมิน เช่น ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการคนอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์/สอบถามผู้เกี่ยวข้องที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมความเห็น หรือความต้องการว่ากลุ่มบุคคลเหล่านั้นต้องการทราบผลการดำเนินงานโครงการในลักษณะใดบ้าง ต้องการใช้อะไรในการประเมินในเรื่องใด หรืออยากรู้อะไร

ขั้นตอนที่ 3 จัดหมวดหมู่คำถาม หรือความอยากรู้อยากเห็น หรือความต้องการใช้อะไรของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ แล้วกำหนดเป็นรายการคำถามหลักๆ เพื่อการประเมิน เช่น การดำเนินงานโครงการทำได้ตามแผนเพียงใด เกิดปัญหาในลักษณะใดบ้าง ผลการดำเนินงานของโครงการทำได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจการอบรมครั้งนี้หรือไม่ ผู้เข้าอบรมมีความรู้เจตคติเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด หรือการดำเนินโครงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

หลังจากดำเนินการทั้ง 3 ขั้นตอนแล้ว นักประเมินจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ครอบคลุมประเด็นคำถามการประเมินของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ส่วนการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ก็ดำเนินการตามกระบวนการประเมินตามปกติ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, หน้า 117) ได้กล่าวถึงแนวคิดของแพตตัน เน้นการนำผลไปใช้ประโยชน์ ผู้ประเมินต้องใช้ข้อมูลโดยตรง เพื่อทราบความต้องการ ข้อมูลการตัดสินใจที่ต้องทำ และป้อนข้อมูลที่เขาต้องการ กำหนดประเด็นให้ชัดเจน เลือกวิธีการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และใช้เกณฑ์การตัดสินใจที่ใช้ผลการประเมินยอมรับ เสนอผลการประเมิน โดยผู้ใช้ผลการประเมินเป็นผู้สรุปและตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน จากนั้นจึงทำการเผยแพร่ผลการประเมิน

5) แนวคิดและโมเดลการประเมินของสเตก

พิสนุ พงศ์ศรี (2549, หน้า 43) ; ยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 39) ได้กล่าวถึงโมเดลการประเมินของสเตก (Stake) ว่าเป็นการเก็บข้อมูลหลายๆแห่ง เพื่อนำมาจัดให้เป็นระเบียบและมีความหมายในการประเมิน โดยสเตกได้สร้างแบบจำลองทางความคิดเกี่ยวกับการประเมินขึ้น เรียกว่า โมเดลเคาน์ทีแนนซ์ (Stake's countenance model) มีโครงสร้างดังต่อไปนี้

ความคาดหวัง (intents)	สิ่งที่เห็นจริง (observations)		มาตรฐาน (standards)	การตัดสิน (judgements)
		สิ่งนำหรือปัจจัย เบื้องต้น (antecedents)		
		การปฏิบัติ (transactions)		
		ผลผลิต (outcome)		

เมตริกบรรยาย (description matrix)   เมตริกตัดสินคุณค่า (judgement matrix)

ภาพ 2 โมเดลเกณฑ์ที่เน้นของสटक

จากภาพประกอบจะเห็นได้ว่า สटकได้เน้นว่าการประเมินโครงการจะต้องมี 2 ส่วน คือ การบรรยาย และการตัดสินคุณค่า

ในภาคการบรรยายนั้น ผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) เป้าหมาย หรือความคาดหวัง (goals or intents) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ สิ่งนำ (antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อนซึ่งอาจจะเกี่ยวพันกับผลการเรียนการสอน

ปฏิบัติการ (transactions) เป็นผลสำเร็จของการจัดการทำงาน เป็นองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอน

ผลลัพธ์ (outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

2) สิ่งที่เห็นจริงหรือสังเกตได้ (observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์

ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เห็นจริง มิได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าข้อมูลที่ได้มีความเที่ยง (reliability) หรือ ความตรง (validity) แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

ในภาคการตัดสินคุณค่า เป็นส่วนที่ตัดสินว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาดูว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยทั่วไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด คือ

1) เกณฑ์สัมบูรณ์ (absolute criterion) เป็นเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อาจเกิดขึ้นก่อน โดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2) เกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้จากพฤติกรรมของกลุ่ม ถ้าผู้ประเมินไม่สามารถหามาตรฐานที่นำมาเปรียบเทียบได้ก็ต้องพยายามหาโครงการอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจ แบบจำลองนี้มุ่งเน้นความสอดคล้อง และความสมเหตุสมผลของเมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินคุณค่า สำหรับความสอดคล้องนั้น มี 2 ลักษณะ คือ

1) ความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (contingence) เป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (logicalcontingency)

2) ความสัมพันธ์ในแนวนอน (congruence) เป็นความสอดคล้องที่เกิดขึ้นจริง หรือ ความสอดคล้องในเชิงประจักษ์ (empirical contingency)

ข้อดีของแบบจำลองของการประเมินของสเดก คือ เสนอวิธีการเป็นระบบเพื่อจัดเตรียมข้อมูลเชิงบรรยาย และตัดสินคุณค่า มีมาตรฐานในการประเมินปรากฏชัดเจน แต่มีข้อจำกัดก็คือ เซลบางเซลล์ของเมตริกมีความคาบเกี่ยวกัน และความแตกต่างระหว่างเซลล์ไม่ชัดเจน ซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในโครงการได้

นอกจากนี้ สเดกยังได้เสนอแนะแนวทางในการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก ว่า ประกอบด้วยกระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

- 1) พูดยุกับบุคลากรและผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
- 2) กำหนดขอบเขตของโครงการ
- 3) ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
- 4) ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
- 5) รวบรวมประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่น่าจะประเมิน
- 6) กำหนดข้อมูลที่จำเป็นตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
- 7) คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสิน และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ
- 8) สังเกตข้อมูลที่เกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้นกระบวนการปฏิบัติ รวมทั้งผลผลิตของโครงการ

9) เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา

10) ชี้ประเด็นปัญหาผู้เกี่ยวข้อง

11) เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ต่างๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากหรือน้อย ตามควรแก่กรณี

จากแนวคิดการประเมินของสเดกเป็นการประเมินที่มีระบบมากขึ้น มุ่งเน้นการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยมีเกณฑ์การประเมินเป็นมาตรฐาน และคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและได้แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงโครงการได้ดียิ่งขึ้น

6) แนวคิดการประเมินของอัลคิน

สำราญ มีแจ่ง (2543, หน้า 69), ยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 45) ได้กล่าวแนวคิดการประเมินของอัลคิน (Aikin) ว่า ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ส่วน คือ

1) การประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ เป็นการประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือเพื่อกำหนดเป้าหมายของโครงการให้สอดคล้องกับภาวะความต้องการที่มีอยู่

2) การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ เป็นการประเมินเพื่อหาวิธีที่เหมาะสมในการที่จะวางแผนให้การดำเนินการในโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3) การประเมินขณะกำลังดำเนินโครงการ จะเน้นถึงการพิจารณาขั้นตอนการทำงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้หรือไม่ หรือได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นเพียงใด

4) การประเมินเพื่อพัฒนาโครงการ เป็นการประเมินเพื่อค้นหารูปแบบแนวทางข้อเสนอแนะใด ๆ ในการทำงานที่กำลังดำเนินการอยู่ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

5) การประเมินเพื่อรับรองผลงาน และเพื่อการยุบ ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ เป็นการประเมินภายหลังการดำเนินงานตามโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งการประเมินผล ข้อเสนอ เพื่อนำไปใช้กับโครงการต่อไป และเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการที่จะยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการใน ช่วงระยะเวลาต่อไป

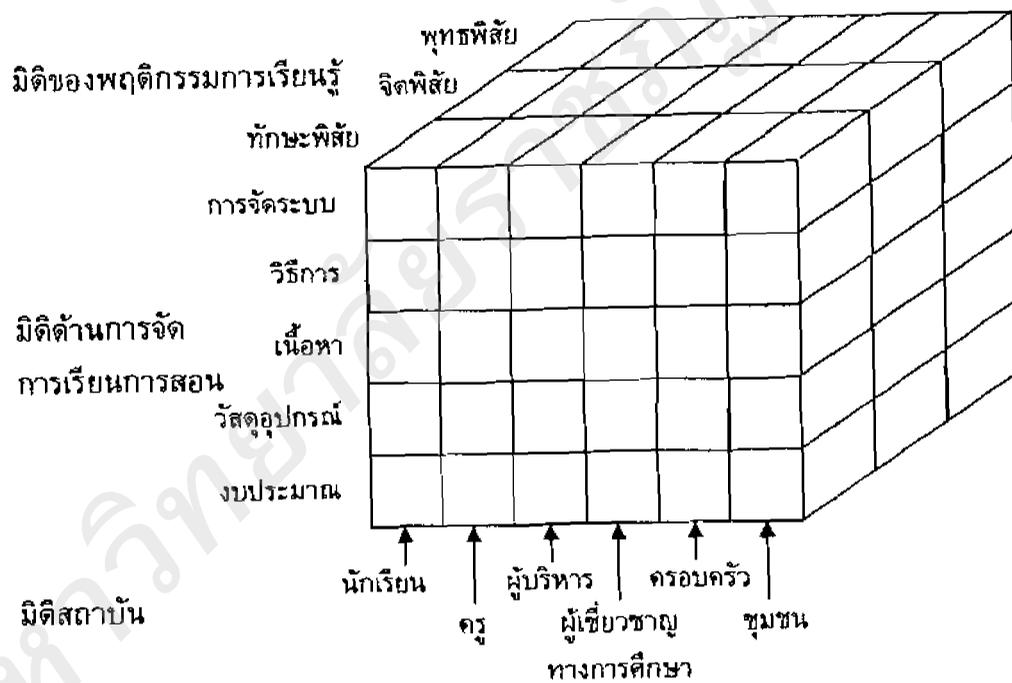
การประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้น เป็นการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจโดยมีนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและเตรียมข้อมูล รวมทั้งสรุป และรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบ เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม นับว่าเป็นการประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการ เพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ

7) แนวคิดและโมเดลการประเมินของแฮมมอนด์

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์ (2549, หน้า 251-254) ยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 47) ได้กล่าวถึงโมเดลการประเมินของแฮมมอนด์ ว่ามีลักษณะเป็นโมเดล 3 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ มิติในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนย่อย คือ

- และสมองเป็นที่ตั้ง
- 1.1 พุทธิพิสัย หมายถึง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องใช้ปัญญา
  - 1.2 จิตพิสัย หมายถึง การอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีความประพฤติที่ถูกต้อง มีความสนใจในค่านิยมที่เหมาะสม
  - 1.3 ทักษะพิสัย หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นทางด้านการทำงานด้วยการใช้ทักษะทางกล้ามเนื้อ

ภาพ 3 โมเดลโครงสร้างทางการประเมินของแสมมอนต์

2. มิติด้านการจัดการเรียนการสอน มิติในส่วนนี้แบ่งรายละเอียดได้ ดังนี้
  - 2.1 การจัดระบบ การจัดระบบส่วนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ
    - 2.1.1 เวลา หมายถึง ช่วงเวลาและลำดับขั้นตอนของการใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอน
    - 2.1.2 การจัดกลุ่มนักเรียน แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะย่อย คือ การจัดกลุ่มนักเรียนตามระดับของการพัฒนาทางการเรียนรู้ และการจัดกลุ่มนักเรียน เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.2 เนื้อหา หมายถึง องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

2.3 วิธีการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิด หรือนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม

2.4 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ

2.5 ค่าใช้จ่าย หมายถึง รายจ่ายในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ที่จำเป็นต้องใช้ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดโปรแกรมการศึกษา

3. มิติด้านสถาบัน มิตินี้แบ่งออกได้เป็น 6 ด้าน คือ (1) ตัวนักเรียน (2) ครู (3) ผู้บริหาร (4) ผู้เชี่ยวชาญ (5) ครอบครัว และ (6) ชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาในแต่ละด้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1 ตัวนักเรียน เช่น อายุ ระดับชั้น เพศ ภูมิหลังทางครอบครัว ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต ผลการเรียนรู้ ความสามารถ ความสนใจและความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมต่างๆ

3.2 ครู ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย

3.2.1 ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สุขภาพ และบุคลิกภาพ

3.2.2 ข้อมูลทางการศึกษาและประสบการณ์ทำงาน เช่น วิชาเอก วิชาโท ที่สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ วุฒิสองสุดประสบการณ์ทางการศึกษา และประสบการณ์ด้านอื่นๆ

3.2.3 ข้อมูลสภาพแวดล้อม เช่น เงินเดือนสมาชิกชมรมวิชาชีพ สมาชิกชมรมอื่นๆ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม นิสัยทางการอ่าน และงานอดิเรก

3.3 ครอบครัว ประกอบด้วย

3.3.1 ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนวัตกรรมการเรียน และมีส่วนร่วมในด้านนวัตกรรมการเรียน หรือมีบุตรอยู่ในโรงเรียน แต่บางส่วนมีส่วนร่วม และบางคนไม่มีส่วนร่วมในนวัตกรรมการเรียน หรือไม่มีบุตรอยู่ในโรงเรียน

3.3.2 ลักษณะทั่วไปของครอบครัว เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนาดของครอบครัว การกระจายของอายุ สถานภาพด้านการสมรส และรูปแบบของครอบครัว

3.3.3 รายได้ เช่น ระดับของรายได้ จำนวนผู้ทำงาน แหล่งของรายได้และอาชีพ

3.3.4 สถานที่พักอาศัย เช่น ในเมือง ชานเมือง ชนบท

3.3.5 ระดับการศึกษาและอาชีพของบิดา มารดา พี่น้อง และญาติที่เกี่ยวข้อง

3.3.6 สมาชิกชมรมต่างๆ เช่น ชมรมทางศาสนา การเมือง สังคม วิชาชีพ หรืออื่นๆ

3.3.7 อัตราการเคลื่อนย้าย เช่น ภูมิสำเนาของบิดา มารดา
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน อัตราการย้ายถิ่น

3.4 ชุมชนแวดล้อม ประกอบด้วย

3.4.1 สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ทำเล และ
สภาพแวดล้อมทั่วไป

3.4.2 ลักษณะด้านภูมิหลังของประชากร เช่น ความหนาแน่น อัตรา
การเกิดและการตาย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ระบบการเคลื่อนย้าย และการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม

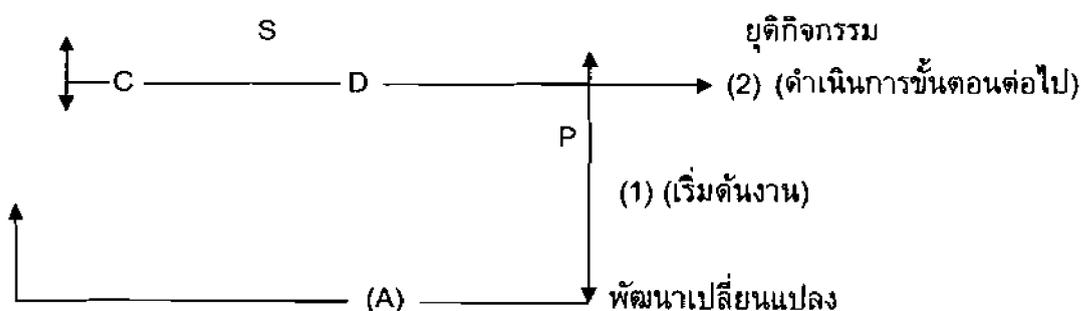
3.4.3 ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น ธุรกิจการค้า
อุตสาหกรรม รายได้ และภาษีอากร

3.4.4 ลักษณะด้านภูมิหลังทางสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา
ศาสนา บริการ การเงิน การพักผ่อน และความปลอดภัย

แนวความคิดประเมินของแอมมอนด์ เป็นการประเมินวัตถุประสงค์
เชิงพฤติกรรมในด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย และยังคงคำนึงถึงมิติด้านการจัด
การเรียนการสอนและมิติด้านสถาบัน นอกจากนั้น การประเมินยังมีจุดเน้นสำคัญที่การกำหนด
และการวัดผลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้ผลการประเมิน ปัจจัยพื้นฐาน เพื่อการ
ตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนขององค์กรศึกษา รวมทั้งผลสัมฤทธิ์
ทางด้านพฤติกรรมของผู้เรียน การประเมินตามแนวคิดของแอมมอนด์เป็นการประเมินในหลาย
ด้าน จึงมีความสลับซับซ้อนมาก แต่สามารถทำได้โดยการประเมินเป็นคณะ (team evaluation)

8) แนวคิดและโมเดลการประเมินของโปรวิส

สุวิมล ตีรกานันท์ (2545, หน้า 46) เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549,
หน้า 55) ได้กล่าวถึงแนวคิดและโมเดลการประเมินของโปรวิส ว่าเป็นโมเดลการประเมินความ
ไม่สอดคล้อง (the discrepancy evaluation model) มีรูปแบบ ดังนี้

ภาพ 4 การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐานตามโมเดลของโปรวิส

จากแผนภูมิดังกล่าว สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมาย ดังนี้

เกณฑ์มาตรฐาน หมายถึง standard : S

การปฏิบัติงานของโครงการ หมายถึง program performance : P

การเปรียบเทียบ หมายถึง comparison : C

สารสนเทศที่แสดงความไม่สอดคล้อง หมายถึง discrepancy information : D

ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในลักษณะของการพัฒนาการ

ทำงานของโครงการให้มีผลดียิ่งขึ้นหมายถึง alternative : A

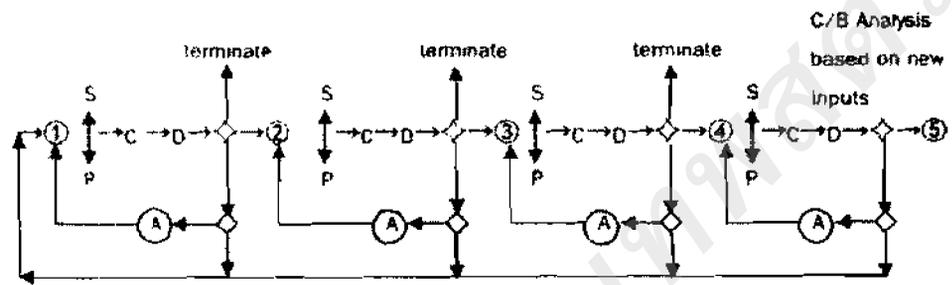
ผลของภาวะความแตกต่างระหว่าง S กับ P ซึ่งส่งผลทำให้เกิด D นั้นสามารถนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อดำเนินการในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง

1. การดำเนินการขั้นต่อไป
2. กลับไปพัฒนางานเฉพาะในส่วนของขั้นตอนที่ได้ดำเนินการมาแล้ว
3. กลับไปเริ่มต้นงานหรือกิจการนั้น ๆ ใหม่ทั้งหมด
4. ยุติกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

ขั้นตอนการประเมินงานหรือกิจกรรมใดๆ นั้น โปรวัส ถือว่าการประเมินเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับโครงการ โดยการประเมินดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการประเมินรายละเอียดของการออกแบบโครงการ ซึ่งได้แก่การพิจารณาถึงจุดประสงค์ของโครงการ ทิมงานที่เกี่ยวข้อง วัสดุ สื่ออุปกรณ์ต่างๆ เป็นการจัดกิจกรรมตลอดจนการกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ
2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการกำหนดแผนในการดำเนินงานตามโครงการ
3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนการที่กำหนด
4. ขั้นตอนการติดตามผลที่เกิดขึ้นจริงตามโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด
5. ขั้นตอนการพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของโครงการหรือกิจกรรมที่กระทำ

การประเมินในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น สามารถที่จะนำแนวคิดตามโมเดลที่โปรวัสได้พัฒนาขึ้นมาประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินโครงการได้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้โมเดลในขั้นตอนดังกล่าวจึงได้รับการนำมาเชื่อมโยงให้ต่อเนื่องเข้าด้วยกัน เป็นรูปแบบที่ขยายเพิ่มขึ้นได้ ดังนี้ (Worthen, & Sanders, 1973, p.174)

ภาพ 5 แบบจำลองแนวคิดการประเมินของโปรวัสในส่วนของการขยายความต่อเนื่อง

จากแผนภูมิดังกล่าว สัญลักษณ์ต่าง ๆ มีความหมายเหมือนเดิมดังนี้

มาตรฐาน หมายถึง standard : S

การดำเนินงาน หมายถึง program performance : P

การเปรียบเทียบ หมายถึง comparison : C

สารสนเทศที่แสดงความไม่สอดคล้อง หมายถึง discrepancy information : D

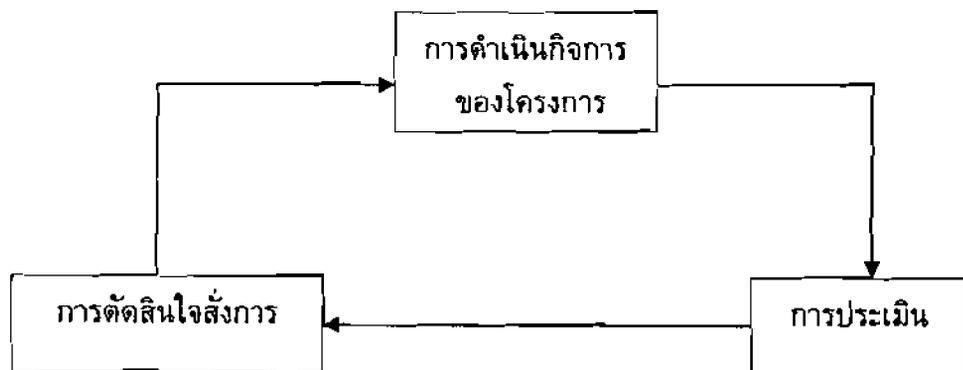
ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะของการพัฒนา

การทำงานของโครงการให้มีผลดียิ่งขึ้นหมายถึง alternative : A

กิจกรรม 1 จะดำเนินงาน (P) มาเปรียบเทียบ(C) กับมาตรฐาน (S) พบว่าไม่สอดคล้อง จะมีทางเลือกอยู่ 3 ทาง คือยุติโครงการ (T) หรือมีการเปลี่ยนแปลง (A) หรือกลับไปเริ่มต้นใหม่ หากมีความสอดคล้องก็จะดำเนินการในกิจกรรม 2 ต่อไป

9) แนวคิดและโมเดลชิปในการประเมินของสต๊าฟเฟิลบีม

จำเนียร สุขหลาย,กรรณิการ์ แสนศักดิ์,นันทนา รัตนอากาศ และสุพักตร์ พิบูลย์ (2549, หน้า 205-217), และเยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 58) ได้กล่าวถึงโมเดลการประเมินของสต๊าฟเฟิลบีม

ภาพ 6 โมเดลพื้นฐานของสต๊าฟเฟิลบีม

การประเมินตามโมเดลของสตีฟเฟิลเบีมั้น สามารถสรุปการประเมินเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 1) กำหนด หรือ ระบุและบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
- 2) จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) วิเคราะห์และจัดสารสนเทศ เพื่อนำข้อเสนอฝ่ายบริหาร

สตีฟเฟิลเบีมและคณะ ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (context evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินโครงการใดๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการ และเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นจะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

2) การประเมินตัวป้อนเข้า (input evaluation : I) การประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และแผนของการดำเนินโครงการ

3) การประเมินกระบวนการ (process evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้นๆ และเป็น การประเมินเพื่อบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4) การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (product valuation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือ ปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวที่รู้จักกันดีในนามว่า "CIPP"

สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใด ๆ ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นกัน คือ

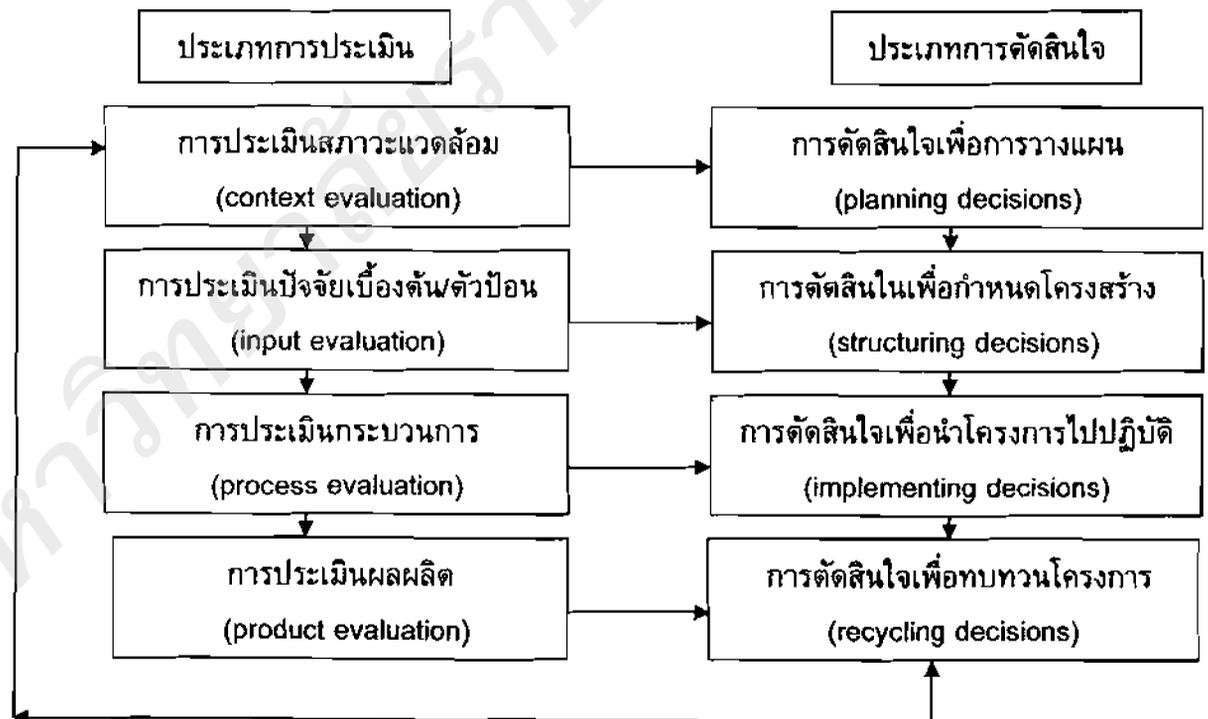
1) การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสภาวะแวดล้อมมีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2) การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อน มีบทบาทสำคัญคือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่างๆ ของโครงการ

3) เป็นการตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อน มีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4) การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลัก คือ การตัดสินใจที่เกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือขยายโครงการในช่วงเวลาต่อไป

แนวคิดและเป้าหมายของการประเมินตามทฤษฎีเฟลลิมได้เสนอมานานแล้วนั้น ก็เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการแต่ละประเภทจะเห็นได้ชัดเจนว่า การประเมินแต่ละประเภทดังกล่าวจะต้องเชื่อมกันต่อการนำไปตัดสินใจดังรูปแบบความสัมพันธ์ต่อไปนี้

ภาพ 7 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินตามโครงการของสตีฟเฟลลิม

การประเมินตามแนวคิดของของสตีฟเฟลลิมเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เริ่มตั้งแต่ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมนำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อการวางแผนการประเมินปัจจัยเบื้องต้นนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างการประเมินกระบวนการนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงการปฏิบัติการประเมินผลผลิตนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ

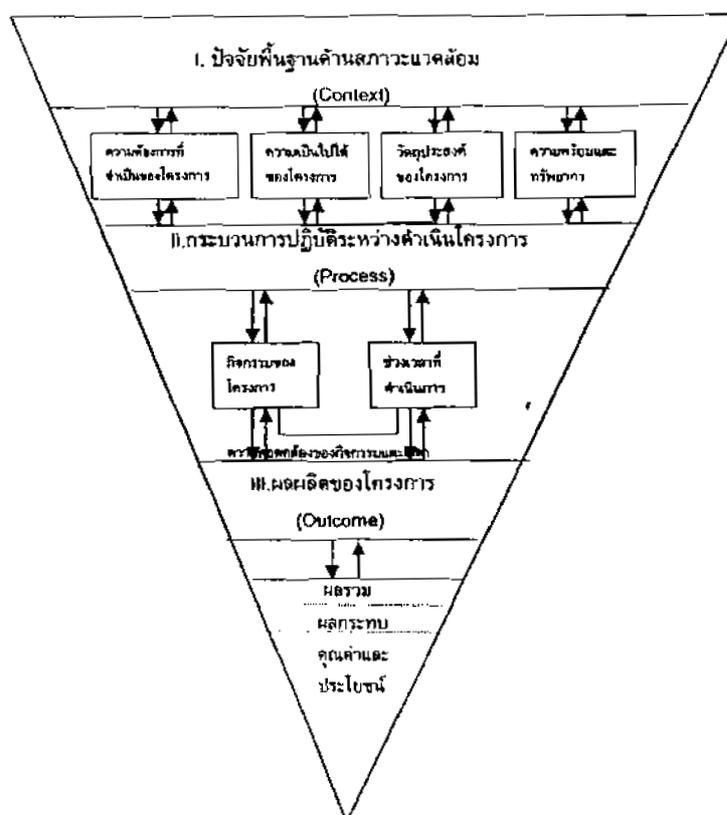
3. รูปแบบของแบบจำลองการประเมินซีโป “CPO”

การประเมินเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องของสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน ซึ่งอาจจะเป็นทรัพยากรความพร้อมกิจกรรม โครงการและแผนปฏิบัติของหน่วยงานสถาบันองค์กร หรือสังคมอื่นๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการปรับปรุงหรือพัฒนาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งจะประเมินดังกล่าวรวมทั้งการพัฒนาสังคมโดยรวมด้วยการประเมินโครงการ เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้าง และการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ

กิจกรรมการประเมินโครงการจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของโครงการตลอดจนกระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ และผลผลิตของโครงการภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนได้

สาระสำคัญของรูปแบบการประเมินโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 305-313) ได้พัฒนาเป็นรูปแบบหรือแบบจำลองของการประเมินโครงการขึ้นเป็นแบบที่เหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยมากที่สุด

ภาพ 9 แบบจำลองการประเมินซีโป “CPO” (CPO'S evaluation model)

หมายเหตุ: สัญลักษณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. .... หมายถึง เส้นแบ่งระหว่างองค์ประกอบซึ่งแยกกันไม่เด็ดขาด
2. หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบในลักษณะของการสื่อสารแบบสองทางอย่างครบวงจร
3. C หมายถึง context ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม
4. P หมายถึง process กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ
5. O หมายถึง outcome ผลผลิตของโครงการ

จากแบบจำลองข้างต้น จะเห็นได้ว่า การประเมินโครงการตามแนวคิดของ เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (context) หมายถึง บริบทต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพและทางด้านจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินสภาพแวดล้อม หรือบริบทต่างๆ ของโครงการนั้นๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร โดยพิจารณาถึง

- 1.1 ความต้องการจำเป็นของโครงการ (need assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ (stakeholder) สำหรับในประเทศไทยมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องมาก นับตั้งแต่ความต้องการของโครงการ อาจเป็นโครงการเพื่อสนองนโยบายของพรรคการเมือง หรือเพื่อมุ่งการหาเสียงมากกว่าเป็นความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเพื่อสนองนโยบายของผู้บริหารหน่วยงานเป็นต้น ในทางกลับกันถ้าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความต้องการจริง แต่ไปขัดกับผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจทำให้โครงการนั้นต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกได้ด้วยวิธีการต่างๆ กัน เช่น ไม่สนับสนุนโครงการ หรือไม่อำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการเท่าที่ควร เป็นต้น

- 1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility) เพื่อให้ทราบโอกาสในการจัดทำโครงการต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการโครงการ ทั้งนี้ เพื่อนำมาเสนอเป็นข้อมูลสารสนเทศ หรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นเงื่อนไขบางประการอันจะนำไปสู่การยุติปัญหาที่สุด โครงการต่างๆ มักจะมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องสูงมาก ประกอบกับรัฐบาลของไทยส่วนใหญ่จะเป็นรัฐบาลผสม และมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลค่อนข้างบ่อย เป็นผลทำให้แนวนโยบายบางอย่างของรัฐบาลต้องปรับตามไปด้วย จึงทำให้บางโครงการต้องทบทวนและอาจด้วยปัจจัยทางการเมืองเท่านั้นที่ให้บางโครงการต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกได้

1.3 กำหนดวัตถุประสงค์ (objectives) ของโครงการ เพื่อระบุสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นจากโครงการ โดยพิจารณาถึงผลจากกิจกรรมของโครงการ ในสภาพความเป็นจริง บ่อยครั้งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ จึงจำเป็นต้องแจ้งหรือชี้แจงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าถึงวัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและความร่วมมือที่จะได้รับ รวมทั้งให้ความสำคัญกับโครงการตามสภาพที่ควรจะเป็นด้วย

1.4 ความพร้อมและทรัพยากร (readiness and resources) ในด้านต่างๆ เช่น เงินทุนหรืองบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น ปัญหาเรื่องงบประมาณ อาจส่งผลถึงวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่างๆในการดำเนินการทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น เพราะปัจจัยทางการเมืองรวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องในเรื่องของความต้องการและความเป็นไปได้ดังกล่าวมาแล้วทำให้การดำเนินโครงการล่าช้าและค่าใช้จ่ายอาจเพิ่มสูงขึ้นได้

จากที่กล่าวมาในเรื่องของสภาพแวดล้อม จะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการในประเทศไทย มักจะมีปัจจัยหรือเหตุผลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ่อยๆ นอกจากนั้นหน่วยงานในระดับนโยบายต่างๆ ก็มักขาดข้อมูลพื้นฐาน ไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม แล้วมักวางแผนไว้อย่างหลวมๆ โดยอ้างว่าเพื่อความยืดหยุ่น ทำให้ไปสู่การปฏิบัติได้ยากหรือไม่ได้ผลเท่าที่ควร ส่วนเรื่องของความเป็นไปได้ของโครงการ ตลอดจนวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และความพร้อมซึ่งรวมทั้งทรัพยากรในด้านต่างๆ นั้นเป็นปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมที่สำคัญสำหรับการประเมินซึ่งผู้ประเมินโครงการต้องพิจารณาถึงปัจจัยเหล่านี้ให้รอบคอบและครบถ้วนเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อชี้ประเด็นปัญหาและเพื่อให้ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติได้อย่างสัมฤทธิ์ผลต่อไป

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (process) หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบและครบวงจรในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไป ตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2549, หน้า 1-2, ยาวติ ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2549, หน้า 310) เช่น โครงการทางธุรกิจมีเป้าหมายหลักก็คือ การแสวงหากำไรจากการดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐ เป้าหมายหลักก็คือปลูกฝังความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไปโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว โครงการประเภทนี้จะไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก เป็นต้น

ถึงแม้ว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการอาจจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการนั้นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับการประเมินโครงการทั่วไป มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลา โดยพิจารณาถึง

2.1 กิจกรรม (activity) เพื่อให้ทราบว่า กิจกรรมนั้นๆ มีความสอดคล้อง หรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2.2 ช่วงเวลา (timing) เพื่อให้ทราบว่าช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้นๆ มีความเหมาะสมเพียงไรมีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้นสามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

การดำเนินโครงการทางด้านบริการสังคมในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นนโยบายของรัฐบาลซึ่งจะมีปัญหาเรื่องช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยเรื่องการเมืองรวมทั้งปัญหาทางระบบกฎหมายและระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นโอกาสที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องช่วงเวลาจึงเป็นไปได้ค่อนข้างมาก โครงการบางประเภทที่ต้องอาศัยเงื่อนไขของช่วงเวลาจึงประสบปัญหาได้ง่าย เช่น โครงการด้านเกษตรที่ต้องอาศัยฤดูกาล หรือโครงการเร่งด่วนที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่ไม่ทันกับความต้องการ เช่น โครงการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น

นอกจากปัญหาเรื่องการเมืองและระเบียบทางราชการแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ และลักษณะของโครงการที่จัดทำ บางโครงการมีหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกันหลายหน่วยงานหรือบางหน่วยงานมีนโยบายซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ทำให้ต้องจัดทำโครงการในลักษณะเดียวกัน สำหรับภาคเอกชนโดยทั่วไปจะมีความคล่องตัวสูง แต่ก็มักประสบปัญหาเรื่องงบประมาณ ทำให้การดำเนินโครงการอยู่ในวงแคบ

จากที่กล่าวมาในเรื่องกระบวนการนั้น จะเห็นว่า ช่วงเวลาเป็นปัจจัยสำคัญมากมีผลต่อการดำเนินโครงการในประเทศไทย ทั้งทางด้านความสอดคล้องและความต่อเนื่องที่มีต่อกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้ สำหรับในต่างประเทศปัญหาด้านความสอดคล้องและความต่อเนื่องมีอาจมีน้อย ดังนั้นในแบบจำลองการประเมินที่ได้พัฒนาขึ้นนี้ จึงได้เสนอปัจจัยทางด้านช่วงเวลาควบคู่กันไปกับกิจกรรมในส่วนของการปฏิบัติระหว่างดำเนินการไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับการประเมินโครงการในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

3. ผลผลิตของโครงการ (outcome) คำว่า "ผลผลิต" (product) นั้นมีความหมายครอบคลุมคำศัพท์ภาษาอังกฤษทั้ง 3 คำ ดังนี้ 1) product ผลผลิต 2) output ผลลัพธ์ 3) outcome ผลผลิต ด้วยเหตุนี้คำว่า ผลผลิตของโครงการ จึงหมายถึงผลงานหรือผลที่ได้รับจากการกระทำกิจกรรมใดๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลงานดังกล่าวเป็น 3 ประเภท คือ ผลรวม (overall) ผลกระทบ (impact) และคุณค่าหรือประโยชน์ (utility) ตามลำดับ

ในการประเมินผลผลิตของโครงการใดๆ ก็ตาม จึงเป็นการประเมินเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นๆ โดยพิจารณาถึง

3.1 ผลรวม เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

3.2 ผลกระทบ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นๆ ทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมีได้คาดหวังไว้ด้วย

3.3 คุณค่าหรือประโยชน์ เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ หรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

4. โครงการส่งเสริมการอ่าน

4.1 แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมการอ่าน

แม้นมาส ซวลิต (2546, หน้า 84-85) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้ได้ผลดีนั้น ต้องคำนึงถึงแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ ความประทับใจให้แก่บุคคลเป้าหมาย ให้เกิดความกระตือรือร้น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ตั้งไว้ โดยกล่าวถึงแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม ดังนี้

4.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เช่น ระบบประสาท ระบบสมอง สัมผัสความพึงพอใจเกิดขึ้นได้อย่างไร แนวคิดของการเรียนต้องประกอบด้วย สุ จี ปุ ลิ คือ ตั้งใจการฟัง (รวมถึงการอ่าน) รู้จักคิดและจำ เมื่อสงสัยไม่เข้าใจให้ถาม เขียนจดบันทึก ดังนั้นกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเป็นที่สนใจสุดตา ง่ายแก่การดู และการฟัง เราให้เกิดความคิด สร้างความประทับใจก่อให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ อยากรู้อถาม จดจำและนำไปเขียนเรื่องราว

4.1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ว่าด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คนเราต้องการอยู่ในหมู่เหล่า ความคิดใหม่ๆจะเกิดขึ้นเมื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านซึ่งต้องมีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อยสองคน คือผู้จัดกิจกรรมและเป้าหมายบุคคล คนแรกต้องมีการพัฒนาตนเองแต่ละคน การเห็นประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับจากกิจกรรม มีส่วนให้กิจกรรมประสบผลสำเร็จ

4.1.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กลไกการเรียนรู้เริ่มจากการรับข้อมูลจากสิ่งเร้าภายนอกและภายใน ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ห้าอย่างคือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เข้าสู่สมองและจิตใจที่มีความสุข และจิตใจที่มีความทุกข์ควบคู่กันไปกับข้อมูลที่ได้รับเข้ามาจะประทับใจในความทรงจำอย่างรวดเร็ว ธรรมชาติของจิตใจมักจดจ่อกับการแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์อยู่เสมอ ดังนั้นการทำให้จิตใจของผู้เรียนเข้าร่วมโดยง่ายก็คือ การหาวิธีที่จะทำให้จิตใจกับสิ่งที่อยากเรียนรู้ด้วยสุข การฝึกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ต้องเข้าใจกลไกของการเรียนรู้ และรู้จักกำหนดเงื่อนไขของสิ่งที่จะเรียนรู้ให้เหมาะสมพื้นฐานของเด็ก

4.1.4 แนวคิดและทฤษฎีมนุษย์มีการเคลื่อนไหวมีวิวัฒนาการไปสู่ความแปลกใหม่กว่าให้ผลดีกว่า การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องคำนึงว่ามีอะไรใหม่และแปลกกว่าคนทั่วไป การดัดแปลง แต่งเติม การเปลี่ยนรูปแบบทำให้สิ่งที่คุ้นเคยมองดูแล้วแปลกและใหม่ได้เหมือนกัน

4.1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสุนทรียภาพ การจัดกิจกรรมเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องอาศัยความรู้และความงาม ความประทับใจ ดึงดูดให้ชมและจดจำไว้ได้นาน ก่อให้เกิดจินตนาการและจรรโลงใจ

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับนักเรียน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน อีกทั้งเป็นการจัดกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้จัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงแนวคิดทฤษฎี เพื่อการจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้เรียน

4.2 ประวัติความเป็นมา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 1-14) ได้กล่าวถึงการที่กระทรวงได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้ดำเนินโครงการปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสทางเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา และกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ปี 2546 เป็นปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดโครงการรณรงค์อ่าน สานสัมพันธ์ เน้นเด็กไทยเรียนรู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต และให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ จัดทำโครงการส่งเสริมการอ่านไว้ในแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2547 และแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 3 ปี (พ.ศ.2547-2549) ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรม กระทรวงศึกษาธิการ (2546 หน้า 285-290) กำหนดแนวดำเนินการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็นระดับประถมและมัธยมศึกษา ดังนี้

ระดับประถมศึกษา ได้จัดกิจกรรมวางทุกงานอ่านทุกคน การประกวดการอ่าน การเขียน การสวดมนต์ทุกเช้าก่อนเข้าชั้นเรียน ฝึกค้นหาคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ท่องสูตรคูณหลังเลิกเรียนทุกวัน ภาษาไทยวันละคำ กิจกรรมคัดลายมือคำศัพท์ที่เรียน การประกวดเรียงความตามวันสำคัญ ประชาชนใช้เวลาว่างอ่านหนังสือเพิ่มพูนความรู้แก่ตนเอง อ่านนิทานแล้วสรุปเรื่องที่อ่าน อ่านคำยาก และหาความหมายจากพจนานุกรม การประกวดการอ่านบทร้อยกรอง การอ่านข่าวตอนพักกลางวัน การค้นคว้าความรู้จากห้องสมุด โครงการพี่สอนน้อง ดีเจเที่ยงวัน โครงการยอดนักอ่าน และกิจกรรมวาดภาพประกอบ

ระดับมัธยมศึกษา จัดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์ กิจกรรมยามเช้า เช่น พิธีการปริศนา คำทาย สำนวนไทย คติธรรมความเชื่อ โครงการยอดนักอ่าน โครงการวางทุกงานอ่านทุกคน การประกวดหนังสือเล่มโปรด โครงการแฟนพันธ์แท้ สารานุกรมไทย การให้บริการห้องสมุดโรงเรียน การทดสอบความรู้ภาษาไทย จัดมุมหนังสือในห้องเรียน และกิจกรรมการค้นคว้าแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

4.2.1 นโยบายและหลักการ

การอ่าน เป็นวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ช่วยให้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และแนวคิดใหม่ๆ เป็นการพัฒนาตนเองและรู้จักปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า 1) ได้กำหนดนโยบาย เพื่อสนับสนุนการอ่าน ดังนี้

- 1) สร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร สถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา เห็นความสำคัญของการอ่าน
- 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง หลากหลาย และสม่ำเสมอ
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้พัฒนาห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้การอ่านในกระบวนการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้ และทุกระดับชั้น

4.2.2 แนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 5-6) กำหนดให้ ปี2549 เป็นปีแห่งการปฏิรูป การเรียน การสอน การส่งเสริมการอ่านเป็นกิจกรรมหนึ่งของการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียน การสอน โดยได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดังนี้

- 1) จัดห้องสมุดสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอจัด สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าสู่บรรยากาศ การอ่าน
- 2) ครูผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ควรมีการศึกษา เตรียมพร้อมทั้งในด้าน วิธีดำเนินการ สื่อ อุปกรณ์ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย รวมทั้งเป็นแบบอย่าง ที่ดีในเรื่องนิสัยรักการอ่าน
- 3) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ต้องเป็นกิจกรรมที่เข้าใจ ทำทหาย ความสนใจความสามารถของผู้เรียน มีความหลากหลาย เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม อย่างมีความสุข และกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- 4) ครูผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ควรเก็บข้อมูลในด้านการอ่านของ นักเรียนรายบุคคล เพื่อจะได้จัดกิจกรรมสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนแต่ละ บุคคล กลุ่มบุคคลได้อย่างเหมาะสม
- 5) โรงเรียนจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อให้ การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4.3 ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การดำเนินงานส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน เป็นภารกิจหลักของผู้เกี่ยวข้องทั้ง หน่วยงานต้นสังกัด ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองชุมชน กรรมการสถานศึกษา ต้องร่วมมือ

กัน เพื่อส่งเสริมการมีนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างแท้จริง โดยเน้นให้นักเรียนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่อ่าน สามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ รู้จักแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากการอ่านด้วยตนเอง จนติดเป็นนิสัย มีผู้ให้ความหมายของคำว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ ดังต่อไปนี้

สหวิทยาลัทธิวาราวดี เขตการศึกษา 1 เขตการศึกษา 5 (2538, หน้า 4) ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หมายถึงสภาพผู้เรียนที่เด็กได้ใช้ทั้งร่างกาย และสมอง ในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในการอ่าน ทั้งทางด้านความเข้าใจในการอ่านและทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน

มันนมาส ขวลิต (2539, หน้า 218- 224) ได้ให้ความหมายของคำว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านว่า หมายถึงการกระทำใดๆก็ตามที่มุ่งหวังให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจหนังสือเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน กระจายใคร่อ่าน อยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นนิสัยรักการอ่านในที่สุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 77) ให้ความหมายว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านคือ กิจกรรมที่กระทำเพื่อ

- 1) ใ้เราใจบุคคลหรือบุคคลที่เป็นเป้าหมายให้เกิดความอยากรู้อยากอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพ
- 2) เพื่อแนะนำชักชวนให้เกิดความพยายามที่จะอ่าน ให้แตกฉาน สามารถนำความรู้จากหนังสือไปใช้ประโยชน์ เกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดีขึ้น
- 3) เพื่อกระตุ้นแนะนำให้เด็กอยากรู้ อยากอ่านหนังสือ เกิดความคิดกว้าง มีการอ่านต่อเนื่องจนเป็นนิสัยพัฒนาการอ่าน จนขั้นที่สามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์เรื่องที่อ่านได้
- 4.) เพื่อสร้างบรรยากาศที่จูงใจให้อยากอ่าน การผลิตวัสดุให้เหมาะสม การสร้างและปรับปรุงแหล่งวัสดุการอ่านให้เพียงพอ บูรณาการการอ่านเข้าไว้ในการเรียนการสอน

จากความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการกระทำใดๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการกระตุ้นและชักจูงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนใจการอ่านและพัฒนาการอ่านจนกระทั่งมีความสามารถในการอ่าน และสามารถนำประโยชน์จากการอ่านไปใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการอ่านทุกประเภท

4.4 ความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านนั้น ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้ หองสมุดซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ต้องมีจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 93) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1) ได้รับความสนใจ เช่น การจัดนิทรรศการที่ดึงดูดความสนใจ การตอบปัญหา มีรางวัลต่างๆ การใช้สื่อเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วย

2) เพื่อแนะนำชักชวนให้เกิดความพยายามที่จะอ่านให้แตกฉาน สามารถนำความรู้จากหนังสือไปใช้ประโยชน์ เกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดีขึ้น

3) เพื่อกระตุ้นแนะนำให้อยากรู้ อยากอ่านหนังสือหลายอย่าง เปิดความคิดให้กว้าง ให้มีการอ่านอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย พัฒนาการอ่านจนถึงขั้นที่สามารถวิเคราะห์เรื่องที่อ่านได้

4) เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดึงดูดใจในการอ่าน

นันทิพย์ วิกาวิน (2548, หน้า 23) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการอ่าน

1) การอ่านเพื่อความรู้ เช่น การอ่านหนังสือเรียน ตำราทางวิชาการ

2) อ่านเพื่อความคิด จินตนาการ เช่น การอ่านบทความที่แสดงทัศนะ

3) อ่านเพื่อความบันเทิงหรือความเพลิดเพลินและความจรรโลงใจ เช่น นิตยสาร นวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี

4) การอ่านเพื่อเป็นกำลังใจ เสริมปัญญา เช่น หนังสือจิตวิทยา หนังสือธรรมะ

5) อ่านเพื่อสนองความต้องการอื่นๆ

แม้มาส ชวลิต (2546, หน้า 78) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1) เพื่อเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่าน เพราะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ทำให้เกิดแนวคิด จินตนาการ การแก้ปัญหา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2) เพื่อเป็นการฝึกทักษะที่สำคัญคือการสื่อสาร การรับรู้ การถ่ายโอนความรู้จากประสบการณ์เดิมนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

3) เพื่อพัฒนาการอ่าน จนสามารถสร้างนิสัยรักการอ่าน และเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการสืบค้นแหล่งข้อมูลต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน เป็นแรงจูงใจให้รู้จักการศึกษาค้นคว้า สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจึงต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการจัด เพื่อให้นักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่าน

4.5 รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สามารถจัดตามลักษณะกิจกรรม เพื่อดึงดูดความสนใจทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542, หน้า 55-56) ได้เสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดังนี้

1) กิจกรรมเร้าไสตประสาท เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดหรือชวนให้ฟังโดยการใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก

2) กิจกรรมเร้าจักขุประสาท คือ กิจกรรมที่ตั้งดูหรือชวนให้ดู เพียงพินิจ และอ่าน ความหมายของสิ่งนั้น

3) กิจกรรมเร้าโสตและจักขุประสาทในขณะเดียวกันคือกิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและดู ไปพร้อมๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ร่วมมือกันทำงาน

4) กิจกรรมที่ให้บุคคลเป้าหมายได้ร่วมด้วยคือกิจกรรมทำนองนี้ จะช่วยให้ผู้ที่เป็นเป้าหมายเกิดความสนุก และความภาคภูมิใจรู้สึกว่าคุณเองมีความสามารถ

ไพพรรณ อินทนิล (2546, หน้า 132) ได้แบ่งกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่บรรณารักษ์ จัดเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1) กิจกรรมแข่งขันต่างๆ คือ กิจกรรมประกวดต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความ กระตือรือร้น ที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ โดยนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์

2) การจัดนิทรรศการ เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด ให้กับผู้ใช้ห้องสมุดเป็น การเปลี่ยนบรรยากาศ สร้างสีสัน สร้างมิตรภาพระหว่างบรรณารักษ์ และผู้ใช้ห้องสมุด

3) กิจกรรมบริการ บรรณารักษ์สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย บางกิจกรรมอาจ จัดบริการได้ตลอดปี บางกิจกรรมอาจจัดขึ้นเป็นแบบกิจกรรมเฉพาะกิจ หรือจัดขึ้นประกอบ การจัดนิทรรศการ

4) การตกแต่งสร้างบรรยากาศ ได้แก่การสร้างบรรยากาศให้มีความสะอาด สวยงาม สะดุดตา ให้ผู้อ่านเข้ามาใช้บริการการอ่านให้ห้องสมุด

จากแนวคิดการจัดรูปแบบกิจกรรมดังกล่าว เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมที่ให้งบเกิด ผลดีแก่ผู้เรียนต้องคำนึงถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์บางอย่าง ช่วยให้กิจกรรมเป็นที่จูงใจ ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมไปในทางที่กำหนดไว้ใน วัตถุประสงค์

4.6 วิธีดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสระบุรี เขต 1

ปี 2546 เป็นปีการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ จึงดำเนินโครงการรณรงค์การอ่านสานสัมพันธ์ เนื่องในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ เฉลิม พระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสทรงเจริญพระชน มายุ 48 พรรษา โดยมีนโยบายและหลักการต่อไปนี้

4.6.1 นโยบายและหลักการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, คำนำ) ได้ประกาศให้ปี 2546 เป็น "ปีแห่งการ ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา" โดยมีวัตถุประสงค์ ให้นักเรียน ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ผู้ปกครอง และประชาชนรวมพลังกันเกิดพระเกียรติด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

และการเรียนรู้ อันจะปลูกฝังนิสัยให้เด็กไทยรักการอ่าน และให้การอ่านนำสู่ความใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างสังคมอุดมปัญญาในประเทศ

การจัดกิจกรรมปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้มีขอบเขตการดำเนินงานทั้งระดับชาติ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้ดำเนินการตามนโยบาย ดังนี้

ระดับโรงเรียนจัดกิจกรรมที่ช่วยให้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน บรรลุสู่เป้าหมายแห่งคุณภาพ โดยจัดโครงการ“วางทุกงานอ่านทุกคน” อย่างน้อยวันละ 15 นาที กำหนดให้มีกิจกรรมอย่างหลากหลายตลอดปี ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยการระดมสรรพกำลัง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรศาสนา เพื่อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ประหยัด

ปีการศึกษา 2546 รณรงค์ให้ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรม “วางทุกงานอ่านทุกคน”

ปีการศึกษา 2547 จัดประกวดโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา คัดเลือกกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ของสถานศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ส่งโรงเรียนที่จัดกิจกรรมระดับยอดเยี่ยมประกวดในระดับเขตตรวจราชการ โรงเรียนอนุบาลบ้านหมอ (พัฒนราชบุรี) เป็นตัวแทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้รับโล่พระราชทานรางวัลยอดเยี่ยมจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา “รักการอ่าน สานสู่ฝัน” สาขากิจกรรมส่งเสริมยอดนักอ่าน ระดับประถมศึกษา

ปีการศึกษา 2548 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 1(2548,หน้า 1) จัดตั้งศูนย์พัฒนาวิชาการในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2548 โดยความเห็นชอบคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา รวม 31 ศูนย์ ศูนย์พัฒนาวิชาการห้องสมุดระดับประถมศึกษา ที่ตั้งศูนย์ โรงเรียนอนุบาลบ้านหมอ(พัฒนราชบุรี) ศูนย์พัฒนาวิชาการห้องสมุดระดับมัธยมศึกษา ที่ตั้งศูนย์ โรงเรียนเทพศิรินทร์พุดแค เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนาวิชาการห้องสมุดจากบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลาย เปิดโอกาสให้ทุกโรงเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรม

แนวทางการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ปีงบประมาณ 2549 สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 มีวัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างความตระหนักให้นักเรียน ครู และผู้บริหาร เห็นความสำคัญของการอ่าน และมีนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนให้การอ่านนำไปสู่การใฝ่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) เพื่อสร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้สถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างต่อเนื่อง

3) เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและยกระดับความสามารถในการอ่านของนักเรียน ครู และผู้บริหาร

4) เพื่อเฉลิมพระเกียรติและน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชสักการะแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

4.6.2 บทบาทหน้าที่สถานศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า6-9) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1) การสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน

การสำรวจข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมทั้งข้อมูลสำคัญอื่นๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับการวางแผนจัดทำโครงการ ได้แก่

1.1) ผู้บริหาร

1.2) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน

1.3) ทรัพยากรในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน งบประมาณจาก ต้นสังกัด การระดมทรัพยากรจากชุมชน และหน่วยงานอื่น

1.4) วัสดุ ครุภัณฑ์อุปกรณ์ในการดำเนินงานโครงการ

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน

สถานศึกษาคควรมีคณะกรรมการ 1 ชุด เพื่อทำหน้าที่กำหนดแนวทางการดำเนินโครงการ และแก้ปัญหาจากการดำเนินโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บรรณารักษ์ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

4.6.3 แผนการดำเนินงาน

เพื่อให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จึงควรวางแผนการดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

1) กำหนดทางดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย

2) การเลือกสรรรูปแบบการดำเนินงานสอดคล้องกับแนวทาง และการดูแลกลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนด

3) การใช้จ่ายงบประมาณให้พอเพียงตลอดปี

4) การจัดทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อให้โรงเรียนมีกิจกรรมที่มีคุณค่า และเหมาะสมกับนักเรียน

5) วางแผนการดำเนินงานและบริหารบุคลากร ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

6) วางแผนการสอนกับกระบวนการส่งเสริมการอ่าน

- 7) เชื่อมโยงประสานงานการดำเนินงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
- 8) ประชาสัมพันธ์โครงการอันจะส่งผลต่อการระดมทุนและความช่วยเหลือสนับสนุนโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน
- 9) วางแผนประเมินผลและการรายงานข้อมูล
- 10) เสนอแผนงานโครงการให้คณะกรรมการโรงเรียนพิจารณาให้ความเห็นชอบ และอนุมัติโครงการ

4.6.4 ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

- 1) ชี้แจงให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและเข้าใจนโยบายเป้าหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อขอความช่วยเหลือในการดำเนินงานโครงการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้
- 2) ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้โครงการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โรงเรียนต้องคำนึงถึงส่วนประกอบต่างๆ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การจัดบริการการใช้ห้องสมุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

4.6.5 ประเมินโครงการและรายงานผล

โรงเรียนควรประเมินผลการดำเนินโครงการและรายงานผล เช่น

- 1) โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน หรือบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นการส่งเสริมการอ่านมากหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
- 2) ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม หรือให้การสนับสนุนในการจัดโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านหรือไม่
- 3) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่
- 4) มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหรือไม่
- 5) นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มมากขึ้นหรือไม่
- 6) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหรือไม่

4.6.6 การรายงานผล

การรายงานผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินงานที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่แสดงถึงสภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการและสภาพปัญหาการอ่านของนักเรียน ควรดำเนินงานโครงการ และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการรายงานของโรงเรียน ควรดำเนินการรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ตามวันเวลาที่กำหนดในปฏิทิน และตามแบบรายงาน 3 ด้านดังนี้ 1) การรายงานเรื่องงบประมาณในการดำเนินโครงการ 2) รายงานปัญหาในการดำเนินโครงการ 3) รายงานผลการดำเนินโครงการตามแบบรายงาน

5. การประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซีโป

ในการประเมินโครงการ ต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะและบริบททางด้านสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อเลือกรูปแบบการประเมินที่เหมาะสม และให้ได้ผลเป็นที่ยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบจำลองซีโป (CPO) เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นระบบครบวงจรอย่างต่อเนื่อง สามารถให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ได้ในทุกขั้นตอน เยาวดี วิบูลย์ศรี รวงชัยกุล ได้ศึกษารูปแบบการประเมินโครงการ และได้พัฒนารูปแบบการประเมินที่มีปัจจัยพื้นฐานและสภาวะแวดล้อมที่สอดคล้องกับการประเมินในประเทศไทย เยาวดี วิบูลย์ศรี รวงชัยกุล (2549, หน้า 318) กล่าวถึงแบบจำลองซีโป (CPO) พัฒนามาจากแนวคิดที่สำคัญ 4 ประการ 1) แนวคิดเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับทุกฝ่าย เพื่อให้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี 3) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินที่เป็นระบบและตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมที่ดีงาม 4) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินที่สอดคล้องกับบริบทซึ่งเป็นสภาวะแวดล้อมของโครงการ

ความสอดคล้องของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 กับแนวคิดแบบจำลองซีโป (CPO) มีดังนี้

5.1 ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (context)

ปัจจัยทางด้านนี้หมายถึง บริบทต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพ และทางด้านจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมหรือ "บริบท" ต่างๆ ของโครงการนั้นๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โดยพิจารณาถึงความต้องการจำเป็นของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากร

5.1.1 ความต้องการจำเป็นของโครงการ (need assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีประเด็นสำคัญ 4 ประการ

1) ความหมายของความต้องการจำเป็นของโครงการ

ประชุม รอดประเสริฐ (2539, หน้า 91) ได้กล่าวถึง การประเมินความสอดคล้องด้านบริบท เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมของโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2543, หน้า 130-132) กล่าวถึง การประเมินบริบท หรือ สภาวะแวดล้อม คือการประเมินเพื่อให้ได้ซึ่งด้วยเหตุผลในการกำหนดวัตถุประสงค์ ความต้องการ ความจำเป็นและเงื่อนไขต่างๆ การวินิจฉัยปัญหา การกำหนดขอบเขต การบรรยาย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ตัวแปรที่เกี่ยวข้องและตัวแปรที่สำคัญ หรือ ความคาดหวังของความสอดคล้องเป็นการประเมินสภาพแวดล้อม เพื่อที่จะให้ได้มาทั้งข้อมูลที่เป็นความสอดคล้องที่อาจเกิดขึ้น เพื่อดูว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่

สุวิมล ติรภานันท์ (2545, หน้า 45) กล่าวถึง การประเมินปัจจัยเบื้องต้นว่า เป็นการกำหนดโครงสร้าง การดำเนินงานและยุทธวิธี วิธีการ และแผนการดำเนินโครงการ

จำเนียร สุขหลาย, กรรณิการ์ แสนศักดิ์, นันทนา รัตนอาภา, และสุพักตร์ พิบูลย์ (2549, อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, หน้า 224) ได้กล่าวถึงการประเมินสภาวะแวดล้อมมี 2 วิธี คือ 1. การประเมินเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลมาพัฒนาโครงการ โดยการสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กำหนดอย่างกว้าง ๆ 2. การประเมินระหว่างการศึกษาปฏิบัติกับจุดประสงค์ที่วางไว้ เพื่อให้ทราบว่าคุณภาพที่บรรลุเป้าหมาย

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่าสาระสำคัญของความต้องการจำเป็นของโครงการ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของโครงการว่าสอดคล้องกับความจำเป็นนโยบายหรือปรัชญาของสถาบันหรือไม่ ความต้องการจำเป็นและปัญหาเพื่อวินิจฉัยปัญหาภายใต้ความต้องการนั้น ๆ และนำไปแก้ไข โดยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการจำเป็นของโครงการ (need assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ (stakeholder)

สาระสำคัญของความต้องการจำเป็นของโครงการสามารถนำมาใช้ในการประเมินเพื่อเป็นการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของโครงการว่าสอดคล้องกับความจำเป็น นโยบายการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 หรือไม่ ความต้องการจำเป็นและปัญหาเพื่อวินิจฉัยปัญหาภายใต้ความต้องการนั้น ๆ และนำไปแก้ไขปัญหา โดยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการจำเป็นของโครงการส่งเสริมการอ่าน เป็นการศึกษาภูมิหลัง สภาพปัญหาของนักเรียนอ่านหนังสือไม่คล่อง นักเรียนอ่านเรื่องแล้วไม่สามารถจับใจความได้ เทคโนโลยีอื่นเบี่ยงเบนความสนใจของนักเรียนมากกว่าการใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือ และการติดตามช่วยเหลือกรณีที่เป็นประโยชน์ การใช้สื่ออื่นของนักเรียนใช้เพื่อความบันเทิงไม่ใช้เพื่อการค้นหาความรู้ ไม่มีทักษะการแสวงหาความรู้ตนเอง ไม่มีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้า และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นักเรียนขาดทักษะกระบวนการคิด อันส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมการอ่านของนักเรียน และนักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน

2) ลักษณะของความต้องการจำเป็นของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 คือการสร้างนิสัยรักการอ่าน และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาการสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการสังเคราะห์ประสบการณ์เดิม (ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์, 2542, หน้า 51)

5.1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility) เพื่อให้ทราบโอกาสในการจัดทำโครงการต้องวิเคราะห์ให้เป็นถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ

1) ความหมายของความเป็นไปได้ของโครงการ

นิตา ชูโต (2538, หน้า 32) กล่าวว่าไว้ว่า การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการประเมินดูว่า โครงการมีความสามารถ จะบรรลุเป้าหมายในเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นการวิเคราะห์ด้านทรัพยากรที่จะต้องใช้ในโครงการ ขนาด แหล่งที่มา เทคโนโลยีที่จะใช้ รวมถึงการจัดการ

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 57) และเยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 59) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใดๆ โดยเป็นข้อมูลสำคัญของโครงการที่สนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริง เพื่อพิจารณาความจำเป็น ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ที่จะจัดทำโครงการ เป็นการประเมินดูว่า โครงการมีความสามารถ จะบรรลุเป้าหมายในเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นการวิเคราะห์ด้านทรัพยากรที่จะต้องใช้ในโครงการ ขนาด แหล่งที่มา เทคโนโลยีที่จะใช้ รวมถึงการจัดการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 308) กล่าวว่าไว้ว่า การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ เพื่อให้ทราบถึงโอกาสในการจัดทำโครงการ

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สาระสำคัญของความเป็นไปได้ของโครงการสามารถนำมาใช้ในการประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ ความสามารถในการจัดทำโครงการ รู้ถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 เพื่อให้ทราบถึงโอกาสในการจัดทำโครงการ

2) ลักษณะของความเป็นไปได้ของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 1 ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดนโยบาย และการบริหารโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ครูอาจารย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี ในบทบาทหน้าที่ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนต่างต้องให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างนิสัยการรักการอ่าน

ความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility) เพื่อให้ทราบโอกาสในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน ต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการโครงการ ได้แก่ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับนักเรียนได้แต่ละช่วงชั้น ภาระงานของครูที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรม การสนับสนุนของผู้บริหารที่เห็นประโยชน์ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน งบประมาณ และทรัพยากรที่สนับสนุนสามารถจัดกิจกรรมได้ตลอดปี

การศึกษาหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำมาเสนอเป็นข้อมูลสารสนเทศ หรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นเงื่อนไขบางประการอันจะนำไปสู่การยุติปัญหาที่สุด ความสามารถในการดำเนินโครงการทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรคหรือข้อจำกัดต่อการดำเนินโครงการ และโอกาสในการดำเนินโครงการ

5.1.3 กำหนดวัตถุประสงค์ (objectives) เป็นการศึกษาความเหมาะสมในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการอ่าน มีความชัดเจนและสามารถระบุตัวชี้วัดความสำเร็จ ประเมินผลได้ เพื่อระบุสิ่งที่ต้องการจะเกิดขึ้นจากโครงการ

1) ความหมายของวัตถุประสงค์ของโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549, หน้า 45) กล่าวว่า วัตถุประสงค์มีลักษณะเป็นนามธรรม วัตถุประสงค์แตกต่างจากจุดมุ่งหมายที่ วัตถุประสงค์มีขอบเขตในเรื่องระยะเวลาสั้นกว่า และมีขอบเขตความหมายแคบกว่า

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 127) กล่าวว่า วัตถุประสงค์เป็นการแสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการ แต่ละโครงการมีการคาดหวังให้บรรลุผลที่เฉพาะเจาะจงอะไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการ

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สาระสำคัญของความเป็นไปได้ของโครงการสามารถนำมาใช้ในการประเมินคือ

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของวัตถุประสงค์และความสอดคล้อง

ความคาดหวังของโครงการ เพื่อต้องการที่จะดูว่าการดำเนินโครงการในปัจจุบัน เปรียบเทียบกับความคาดหวังที่อาจจะเกิดขึ้น บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

การกำหนดวัตถุประสงค์ (objectives) เป็นการศึกษาความเหมาะสมในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการอ่าน มีความชัดเจนและสามารถระบุตัวชี้วัดความสำเร็จ ประเมินผลได้ เพื่อระบุสิ่งที่ต้องการจะเกิดขึ้นจากโครงการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองต้องทราบวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน โครงการส่งเสริมการอ่านมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ (process) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ (knowledge) จากกิจกรรม สร้างนิสัยรักการอ่าน (attitude) โดยพิจารณาถึงผลจากกิจกรรมของโครงการ ในสภาพความเป็นจริง

2) ลักษณะของวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 เพื่อให้การดำเนินงานการจัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษาของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือชุมชนมีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการที่มีระบบสามารถตรวจสอบได้

5.1.4 ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่างๆ เช่น เงินทุนหรืองบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

1) ความหมายของความพร้อมและทรัพยากรในการดำเนินโครงการ

ประชุม รอดประเสริฐ (2539, หน้า 92-93) กล่าวว่า การประเมินปัจจัยเบื้องต้น คือการตัดสินใจด้านอัตราค่าจ้าง เวลา งบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ และเป็นวิธีการกำหนดในการใช้ทรัพยากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 57) กล่าวไว้ว่า การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการประเมิน เพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 59) กล่าวไว้ว่า การประเมินตัวป้อนเข้า เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน และ (2549, หน้า 151) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน หมายถึงทรัพยากรต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการดำเนินโครงการ เช่น เงินทุน บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดทำโครงการ

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สาระสำคัญของความพร้อมและทรัพยากรในการดำเนินโครงการ สามารถนำมาใช้ในการประเมิน คือ

ความเพียงพอปัจจัยของโครงการ เพื่อพิจารณาความเพียงพอของปัจจัยหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ

อัตราค่าจ้าง เวลา งบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยอื่นๆ ของโครงการ เพื่อแสดงถึงสมรรถภาพและความรับผิดชอบของบุคคลและของหน่วยงานที่จะบริหารโครงการด้วยกลยุทธ์ หรือกลวิธีที่จะทำให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์โดยมีปัจจัย หรือทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอ ความพร้อมเป็นสิ่งที่ใช้ในการดำเนินงานโครงการ ได้แก่ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร เงินทุน และงบประมาณ

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สาระสำคัญของความพร้อมและทรัพยากรในการดำเนินโครงการ สามารถนำมาใช้ในการประเมินคือ ลักษณะของความพร้อมและทรัพยากรของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 พิจารณาได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสม มีความสามารถในการบริหารกิจกรรมในโครงการ บุคลากรของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุกฝ่าย งบประมาณ เอกสาร เครื่องมือ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา

2) ลักษณะของความพร้อมและทรัพยากรของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 พิจารณาได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริม

การอ่านมีความเหมาะสม มีความสามารถในการบริหารกิจกรรมในโครงการ บุคลากรของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุกฝ่าย งบประมาณ เอกสาร เครื่องมือ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา

ความพร้อมและทรัพยากร (readiness and resources) ในด้านต่างๆ เช่น ห้องสมุดมีหนังสือเพียงพอในการค้นคว้า สถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจัดได้อย่างเหมาะสม สื่ออุปกรณ์ในการสืบค้นข้อมูล จำนวนบุคลากรครูที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เงินที่ใช้สนับสนุนโครงการ และงบประมาณที่ได้รับจากหน่วยงานและบุคคลภายนอก ความพร้อมของของสถานศึกษา ผู้บริหารให้ความสำคัญของการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน ครูให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมโดยการช่วยกำกับติดตามนักเรียน และมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

5.2 กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (process)

คำว่า กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่ต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลัง อย่างเป็นระบบ และครบวงจรในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไป ตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์.(บก.),2549, หน้า 1-2) เช่น โครงการทางธุรกิจเป้าหมายหลักก็คือการแสวงหากำไรจากการดำเนินธุรกิจนั้น ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลดทุนการดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐ เป้าหมายหลักก็คือ การปลูกฝังความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว โครงการประเภทนี้จะไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก เป็นต้น

5.2.1 กิจกรรมของโครงการ (activity) เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้นๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสม ต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

1) ความหมายของกิจกรรมของโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 57) กล่าวไว้ว่า การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินกิจกรรมและช่วยเวลาระหว่างดำเนินงานโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 40) กล่าวไว้ว่า กิจกรรม คือ การกิจต่างๆ ที่ต้องกระทำตามที่กำหนดไว้ในโครงการ ซึ่งจะต้องระบุขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สารสำคัญของกิจกรรมของโครงการ สามารถนำมาใช้ในการประเมินคือ

กิจกรรมของโครงการ คือ ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้นๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2) ลักษณะของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 เป็นการกระทำต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจในการอ่าน ให้ความสำคัญ เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน จนพัฒนาการอ่านให้อ่านจนเป็นนิสัย กิจกรรมที่เสนอในโครงการ

5.2.2 ช่วงเวลา (timing) เพื่อให้ทราบว่าช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้นๆ มีความเหมาะสมเพียงใด มีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้ นั้น สามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

1) ความหมายของช่วงเวลา

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 57) กล่าวไว้ว่า การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินกิจกรรม และช่วงเวลาระหว่างดำเนินงานโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่าสาระสำคัญของช่วงเวลาการดำเนินการของโครงการ สามารถนำมาใช้ในการประเมิน คือ ช่วงเวลา เพื่อให้ทราบว่าช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้นมีความเหมาะสมเพียงไร มีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดนั้น สามารถปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

2) ลักษณะของช่วงเวลาของโครงการ ส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้ดำเนินตามกระบวนการของโครงการ คือ มีระยะเวลาในการดำเนินโครงการชัดเจน และมีการรายงานสรุปการดำเนินงาน ในระยะเวลาที่กำหนด และนำผลจากรายงานนำมาประเมินเป็นภาพรวม

ลักษณะช่วงเวลาของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีการกำหนดเวลาไว้ชัดเจน เป็นการจัดกิจกรรมภายในเวลารายภาคเรียน สอดคล้องกับการวันสำคัญ บางกิจกรรมกำหนดรายสัปดาห์ รายเดือน มีการสรุปผลการดำเนินกิจกรรม และรายงานผลการดำเนินการเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมตามระยะเวลาที่กำหนด

จากที่กล่าวมาในเรื่องกระบวนการนั้น จะเห็นว่า ช่วงเวลาเป็นปัจจัยสำคัญมากมีผลต่อการดำเนินโครงการในประเทศไทย ทั้งทางด้านความสอดคล้องและความต่อเนื่องที่มีต่อกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้ สำหรับในต่างประเทศปัญหาด้านความสอดคล้องและความต่อเนื่องมีอาจมีน้อย ดังนั้นในแบบจำลองการประเมินที่ได้พัฒนาขึ้นนี้ จึงได้เสนอปัจจัยทางด้านช่วงเวลาควบคู่กันไปกับกิจกรรมในส่วนของกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับการประเมินโครงการในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

5.3 ผลผลิตของโครงการ (outcome)

คำว่า ผลผลิต นั้น นักประเมินบางท่านใช้คำว่า ผลผลิต (product) ซึ่งหมายถึง ผลที่ได้รับจากการกระทำใดๆ แต่บางท่านใช้คำว่า ผลลัพธ์ (output) ซึ่งหมายถึง ผลงานหรือ สิ่งที่ปรากฏออกมาภายหลัง ดังนั้นคำว่า ผลผลิต ที่ใช้ในที่นี่จึงมีความหมายครอบคลุมคำศัพท์ ภาษาอังกฤษทั้ง 3 คำ ดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ผลผลิต (product) ผลลัพธ์ (output) และผลผลิต (outcome) ด้วยเหตุนี้คำว่า ผลผลิตของโครงการจึงหมายถึง ผลงานหรือผลที่ได้รับจากการกระทำกิจกรรมใดๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลงานดังกล่าวเป็น 3 ประเภท คือ ผลรวม (overall) ผลกระทบ (impact) และคุณค่าและประโยชน์ (utility) ตามลำดับ

ในการประเมินผลผลิตของโครงการใดๆ ก็ตาม จึงเป็นการประเมินเกี่ยวกับ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นๆ โดยพิจารณาถึง

- 1) ผลรวม (overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
- 2) ผลกระทบ (impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมีได้คาดหวังไว้ด้วย
- 3) คุณค่าหรือประโยชน์ (utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

สุวิมล ศิริภานันท์ (2545, หน้า 45) กล่าวว่า การประเมินผลผลิตของโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อการยุติ การชะลอ หรือการขยายโครงการ

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2548, หน้า 30) กล่าวว่า เป็นการประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ที่ตั้งใจให้เกิด และไม่ได้ตั้งใจให้เกิด ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นการมุ่งเน้นการบรรลุผลลัพธ์ที่สำคัญ และความสำเร็จในการบรรลุความต้องการที่ตั้งเป้าหมายไว้

เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 253) กล่าวว่า ผลผลิตที่ได้จากโครงการนั้นหมายถึง ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของผู้เกี่ยวข้องทั้งโครงการก็ได้

จากที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สาระสำคัญของผลผลิตของโครงการสามารถนำมาใช้ในการประเมิน คือ

ผลลัพธ์ของโครงการ เพื่อเป็นการประเมินผลทางตรงที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม โครงการ โดยพิจารณาจากการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

ความสำเร็จของโครงการ เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น

ความพึงพอใจของโครงการ เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็นต่อความสำเร็จของโครงการ โดยการนำผลผลิตมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินที่กำหนด

ลักษณะของผลผลิตของโครงการส่งเสริมการอ่านของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ดำเนินการเพื่อคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นพื้นฐานการคิดทักษะระดับสูงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านผู้เรียน ซึ่งผลการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษารอบแรก ในภาพรวมทั้งทักษะการคิด และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ยังไม่ได้มาตรฐาน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549, หน้า 5) การดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียน มีทักษะการคิด การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และส่งผลถึงการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้มีความรู้ตามหลักสูตรกำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 77)

การประเมินผลผลิตของโครงการตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นการประเมินผลรวมในลักษณะสรุป ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริง และที่จำเป็นได้อย่างครบถ้วนแต่การประเมินผลทั้ง 3 ขั้นตอนที่เสนอมานั้น บางครั้งสามารถดำเนินการได้ยาก เพราะเหตุผลสำคัญบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลทางกฎระเบียบ และเงื่อนไขบางอย่าง เช่น เรื่องของเวลา งบประมาณ เป็นต้น ทำให้การประเมินโครงการในบางครั้งไม่สามารถครอบคลุมทุกขั้นตอนที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นบางโครงการก็อาจประเมินเฉพาะผลผลิตที่เป็นผลรวมเท่านั้น หรือบางโครงการก็อาจจะมีการประเมินเฉพาะความรู้ทั่วไปของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อโครงการเท่านั้น อย่างไรก็ตามบางโครงการก็อาจมีการประเมินถึงประสิทธิภาพของการดำเนินการโครงการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่สามารถคำนวณต้นทุนได้ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การประเมินผลผลิตของแต่ละโครงการ จึงต้องยึดหยุ่นไปตามสภาพที่เหมาะสมและตามความจำเป็นของแต่ละโครงการเป็นหลักเช่นกัน

สรุปภาพรวมแบบจำลองการประเมิน เป็นกรอบความคิดในการประเมินที่เสนอโดยนักประเมินต่างๆ ซึ่งมีมุมมองแตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะเป็นการเสนอแนะว่าในการประเมินโครงการหรือโปรแกรมใดๆ ควรทำการประเมินในประเด็นใดบ้าง อย่างไรก็ตามการประเมินโครงการในทางปฏิบัติมีแนวทาง (approach) หลายแบบ แต่ละแบบมีความเหมาะสมกับสถานการณ์แตกต่างกัน ตามที่ผู้ประเมินได้กำหนดขึ้นกับวัตถุประสงค์ในการประเมินและสอดคล้องกับสภาพการณ์นั้นๆ อยู่ รวมทั้งพิจารณาเลือกใช้เกณฑ์ในการประเมินให้สอดคล้องกับบริบท และช่วงระยะเวลาที่ทำการประเมิน สำหรับการประเมินโครงการในครั้งนี้จะใช้แบบจำลองการประเมินของเขาวตี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2549, หน้า 301-319) โดยพัฒนาแบบจำลองการประเมินซีโป(CPO'S evaluation model)ที่มีความเหมาะสมกับการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านใน 3 ด้าน คือ ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (context) ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (process) และด้านผลผลิตของโครงการ (outcome) ว่ามีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับใดประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

บ้าง เพื่อผลการประเมินจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุง การดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษายังมีจำนวนน้อย แต่ได้ค้นคว้าจากรายงานการวิจัยที่ใกล้เคียง ประเมินโครงการรักการอ่าน และการประเมินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการอ่าน การเขียน เป็นต้น รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

วาสนา ณ ลำปาง (2539, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความสนใจในการอ่านหนังสือภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ด้านเนื้อหา นักเรียนสนใจอ่านหนังสือภาพ ที่มีเนื้อหาสนุกสนานเพลิดเพลิน และส่วนประกอบของหนังสือภาพที่นักเรียนสนใจเลือกเป็นอันดับแรก ได้แก่ เนื้อเรื่องซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ความรู้ หนังสือนิทานประเภทนิทานพื้นเมือง และสนใจตัวละครที่เป็นเทวดานางฟ้า ด้านภาษา นักเรียนสนใจลักษณะคำบรรยายเป็น ภาษาร้อยกรอง ชอบตัวอักษรที่เป็นตัวพิมพ์แบบเรียบๆ มีหัว ด้านภาพประกอบ นักเรียนสนใจภาพประกอบที่มีลักษณะเป็นภาพ 3 มิติ และภาพที่มีสีสันสวยงามชัดเจนเป็นภาพขนาดกลาง มีสีตรงกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ และจัดภาพบนหน้ากระดาษสองหน้าคู่กันไป ด้านรูปเล่ม นักเรียนสนใจอ่านหนังสือภาพที่มีลักษณะเป็นหนังสือปกแข็ง และชอบลักษณะเป็นรูปเล่มพิเศษ

ภัทรินทร์ วิเศษศักดิ์ (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้การประเมินแบบจำลองชิป (CIPP model) เป็นแนวทางการประเมินโครงการใน 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต และเปรียบเทียบนิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กับนักเรียนที่ไม่ได้ร่วมโครงการ พบว่า (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริหาร และครูที่มีต่อโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเกี่ยวกับ 4 ด้าน คือ 1.1) ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า หลักการวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี 1.2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณมีความเพียงพออยู่ในระดับต้องปรับปรุง 1.3) ด้านกระบวนการพบว่า กระบวนการดำเนินงาน ลักษณะของกิจกรรม และการประเมินผล มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับต้องปรับปรุง 1.4) ด้านผลผลิตพบว่า ผลการดำเนินงานโครงการ มีความพึงพอใจอยู่ใน ระดับดี (2) นิสัยรักการอ่านของกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กับกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอยู่ในระดับมาก และนักเรียนที่ไม่ได้

เข้าโครงการอยู่ในระดับน้อย ความแตกต่างเกี่ยวกับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กับนักเรียนที่ไม่ได้ร่วมโครงการพบว่า นิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน มีนิสัยรักการอ่านแตกต่างกัน

เนติ เจริญวาเรศ (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยการประเมินอภิमानการใช้แบบจำลองชิป ในการประเมินโครงการการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการนำแบบจำลองมาใช้ในการประเมินกลุ่มประชากรคือวิทยานิพนธ์ ผลการวิเคราะห์พบว่ารูปแบบที่นิยมใช้ในการประเมินมากที่สุด ได้แก่ การใช้แบบจำลองชิป ประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ จนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ โดยประเมินสภาวะแวดล้อม และปัจจัยเบื้องต้นย้อนกลับมาประเมินกระบวนการและผลผลิต ด้านการนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจ ผู้ประเมินส่วนใหญ่ไม่ได้นำผลการประเมินเสนอผู้บริหารในการตัดสินใจ ทั้งระหว่างดำเนินโครงการและสิ้นสุดโครงการ

อุดมศักดิ์ พลอยบุตร (2543, หน้า 148-149) ได้ศึกษา สภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ปีการศึกษา 2543 ได้ข้อค้นพบดังนี้ 1) ด้านสภาพการจัดปัจจัยสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียนผู้บริหารให้การสนับสนุนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน 2) ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนในเขตการศึกษา 6 มีการปฏิบัติเป็นประจำในการเขียนโครงการเสนอในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปคณะกรรมการ มีการประชุมชี้แจงการผลิตคู่มือแนวดำเนินการจัดกิจกรรม ปัญหาการจัดกิจกรรมคือการขาดคู่มือ และขาดวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม ความต้องการกรณีพิเศษในการสาธิตในคำแนะนำเกี่ยวกับคู่มือ เครื่องมือการจัดกิจกรรม การมีนิสัยรักการอ่าน นักเรียนใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสืออยู่ในระดับมาก และเห็นความสำคัญของการอ่านอยู่ในระดับมาก จึงสมควรพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

กรมวิชาการ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับความสนใจและพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมทั้งครูบรรณารักษ์ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างใน 4 ภาค และกรุงเทพมหานคร รวม 116 โรงเรียน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองและเมืองพัทยา กรมการปกครองและกรุงเทพมหานคร ประชากรกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครูประจำชั้น หรือครูผู้สอนภาษาไทย ครูบรรณารักษ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีหาค่าความถี่ และร้อยละ ได้ผลดังนี้ 1) สภาพการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านหนังสือถึงร้อยละ 97 โดยให้เหตุผลในการอ่าน คือ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ได้รับความสนุกสนาน

และผลิตเพลิน และชอบอ่าน สำหรับหนังสือที่ชอบอ่าน คือ หนังสือการ์ตูน นิทาน และหนังสือประเภทศิลปะ กีฬา ดนตรี สถานที่ที่นักเรียนชอบไปอ่านหนังสือมากที่สุด คือ ห้องสมุดโรงเรียน และบ้าน อุปสรรคในการอ่าน คือ ต้องช่วยทำงานบ้าน มีการบ้านมาก หนังสือไม่ถูกใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา คือ การบริการห้องสมุดเปิดในเวลาจำกัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีช่วงเวลาจัดไม่เหมาะสม และนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

2) สภาพการอ่านของนักเรียนมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านหนังสือถึงร้อยละ 94.44 โดยให้เหตุผลในการอ่าน คือ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และชอบอ่าน สำหรับหนังสือที่ชอบอ่าน คือ หนังสือการ์ตูน นิทาน หนังสือพิมพ์ และหนังสือเรียน สถานที่ที่นักเรียนชอบไปอ่านมากที่สุด คือ บ้านและห้องสมุดโรงเรียน อุปสรรคในการอ่าน คือ มีการบ้านมาก ต้องช่วยทำงานบ้าน อ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนมัธยมศึกษาคือ การบริการห้องสมุด ไม่มีหนังสือที่ต้องการ และห้องสมุดเปิดในเวลาจำกัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่น่าสนใจ และมีช่วงเวลาจัดไม่เหมาะสม 3) ปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของครูประถมศึกษา และมัธยมศึกษา พบมากที่สุดคือ ขาดงบประมาณ ขาดผู้ช่วยเหลือ ไม่มีเวลาจัดกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตามพบว่า โรงเรียนยังให้ความสำคัญในการอ่าน โดยมีการจัดทำโครงการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

สุนทรภรณ์ ธรรมวิเศษ (2547, หน้า 78-87) ได้ทำการประเมินโครงการรักการอ่าน โรงเรียนบ้านจอก (ประชาสรรค์) อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าการดำเนินงานมีการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ โดยมีการร่วมกันวางแผนระหว่างครูผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประชุมคณะกรรมการดำเนินงานทุกเดือน มีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าใจกิจกรรม และนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำป้ายนิเทศและได้ปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ผู้รับผิดชอบโครงการมีการประสานงาน การนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผล ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีนิสัยรักการอ่าน อ่านคล่อง เขียนคล่อง รู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สติการใช้ห้องสมุดของนักเรียนเพิ่มขึ้น

บุญส่ง เสาศิริ (2547, หน้า 78-85) ได้ทำการประเมินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการอ่าน การเขียน นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 กลุ่มวังหิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 1 พบว่าความพร้อมด้านปัจจัยการดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ มีแผนปฏิบัติงานในการจัดอบรมที่ชัดเจน บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และแนวปฏิบัติในการดำเนินการอบรมครั้งนี้เป็นอย่างดี มีจำนวนบุคลากรดำเนินงานเพียงพอ มีงบประมาณค่าใช้จ่ายเพียงพอ และสถานที่มีความเพียงพอต่อผู้เข้ารับการอบรม ผลการประเมินกระบวนการมีความเหมาะสมในระดับมาก มีการชี้แจงแผนให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจ ในหน้าที่และแนวปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ มีคำสั่งมอบหมายหน้าที่ ดำเนินการอย่างชัดเจน มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจในขั้นตอนดำเนินงาน

ผลการประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงาน มีความเหมาะสมในระดับมาก มีการนำความรู้และประสบการณ์การวิจัยที่ได้รับจากการอบรมไปพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2548, หน้า 117) ได้ศึกษาเทคนิควิจัยทางการอ่านเป็นการศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับปัญหา กระบวนการ กิจกรรม สื่อ ตลอดจนเครื่องมือวัดผลทางการอ่าน ผู้ที่ใช้การอ่านเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันมักจะมีปัญหา เช่น ควบคุมปัญหาเกี่ยวกับการสอนกิจกรรม สื่อ และการวัดผลผลการอ่าน ส่วนนักเรียนมีปัญหา เกี่ยวกับด้านความพร้อม ผลสัมฤทธิ์ เจตคติ และความสนใจ ผู้บริหารมีปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุนงบประมาณและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนบุคคลทั่วไปมีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านไม่ออก อ่านช้า อ่านแล้วจับใจความไม่ได้

มัลลิกา คงพันธ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์ ในภาพรวม มีปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาองค์ประกอบพบว่า ความต้องการจำเป็นของโครงการวัตถุประสงค์ของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน มีเกณฑ์อยู่ในระดับมาก และผลผลิตโครงการอยู่ในระดับมาก 2) โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี มีปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม ของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน มีเกณฑ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ความต้องการจำเป็นของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตของโครงการอยู่ในระดับมาก

ไพศาล ทับพุ่ม (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ในภาพรวม มีปัจจัยพื้นฐานด้านความต้องการจำเป็นของโครงการส่งเสริมการอ่าน อยู่ในระดับปานกลาง วัตถุประสงค์ และความเป็นไปได้ของโครงการอยู่ในระดับมาก ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการในระดับมาก และผลผลิตโครงการอยู่ในระดับประเมินอยู่ในระดับมาก 2) โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดเล็ก มีปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ความต้องการจำเป็นของ และความพร้อมและทรัพยากรของโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ความเป็นไปได้ของโครงการ และวัตถุประสงค์ของโครงการด้าน

กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และด้านผลผลิตของโครงการอยู่ในระดับมาก

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เวสเทิร์น (Western, 1980, pp. 395-436) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบโดยใช้นิทานจากชุมชนต่าง ๆ เป็นสื่อการอ่านและการเขียนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยแบ่งกลุ่มที่อ่านนิทานพื้นบ้านจากหมู่บ้านของนักเรียน กับกลุ่มที่อ่านนิทานพื้นบ้านจากแหล่งอื่นที่ไม่ได้มาจากหมู่บ้านของนักเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า นิทานพื้นบ้านช่วยทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การอ่าน-เขียนสูงขึ้น นิทานพื้นบ้านช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจง่าย โดยเฉพาะกลุ่มที่อ่านนิทานพื้นบ้านจากแหล่งที่อื่นที่ไม่ได้มาจากหมู่บ้านของนักเรียน นักเรียนจะได้รับความสนุกสนานมาก เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การอ่านและการเขียน ระหว่างนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ปรากฏว่าไม่แตกต่างกัน แต่จากผลการตอบแบบสอบถามปรากฏว่านักเรียนชอบอ่านนิทานพื้นบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ มากกว่าหมู่บ้านของตนเอง

แอมบัสเตอร์ (Ambuster, 1989, pp.130-137) ได้เสนอวิธีสอนอ่าน-เขียน โดยใช้เรื่องที่มีโครงสร้างต่างกัน คำว่า "โครงสร้าง" หมายถึง กรอบของแนวคิดเพื่อใช้กำหนดบทบาทของการดำเนินเรื่องราว วิธีการดำเนินการ คือ ให้นักเรียนอ่านอย่างละเอียด เพื่อทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง เมื่ออ่านจบให้ค้นคว้าปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ปัญหา โดยให้เขียนคำตอบลงในกระดาษที่แจกให้

ชิป (Sipe, 1993, pp.18-26) ได้เสนอวิธีสอนอ่าน-เขียน โดยใช้นิทานพื้นบ้านให้เปลี่ยนรูปจากการอ่านสู่การเขียน ชั้นแรกเป็นขั้นที่แนะนำวิธีการอ่าน การกวาดสายตาและการเคลื่อนสายตา ชั้นต่อไปจึงแจกสื่อการอ่านให้นักเรียนอ่านอย่างละเอียด ชั้นที่สามจึงให้ช่วยกันเล่าเรื่องและสรุปเรื่อง ชั้นที่สี่ให้นักเรียนช่วยกันเปลี่ยนเหตุการณ์สภาพแวดล้อมและลักษณะของตัวละคร ตามที่เห็นว่าเหมาะสม ช่วยกันเขียนแผนภูมิแสดงการเปลี่ยนรูปไว้บนกระดานดำ ชั้นสุดท้ายจึงให้นักเรียนเขียนเป็นนิทานเรื่องใหม่ตามที่ได้เปลี่ยนรูปไว้แล้วแลกเปลี่ยนกันอ่าน ให้อภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของแต่ละคน การสอนโดยวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียน

บราอัม (Braam, 1993, pp.247-254) ได้ทำการศึกษาอัตราเร็วในการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1,000 คน ซึ่งนักเรียนมีความสามารถในการอ่านระดับต่าง ๆ กัน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือพัฒนาอัตราเร็วในการอ่านทำการฝึกเป็นระยะเวลา 6 เดือน ต่อจากนั้นจึงทำการทดสอบหลังเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีอัตราเร็วในการอ่านคิดเป็นจำนวนคำเพิ่มขึ้น และคะแนนหลังเรียนสูงเกินร้อยละ 50 ของคะแนนเต็ม และพบข้อบกพร่องของงานวิจัย คือ ไม่ได้ทำการทดสอบก่อนเรียน ทำให้ผู้วิจัยไม่รู้จักความก้าวหน้าของคะแนนและเวลาที่ใช้อ่าน และอีกประการหนึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีความสามารถใน

การอ่านคละกันไม่ได้ระบุอยู่ในระดับใด จึงมีผลต่อการอ่าน และยังมีตัวแปรแฝงเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ความสนใจและเจตคติในการอ่านซึ่งจะทำให้มีผลต่อการอ่าน และยังมีตัวแปรแฝงเข้ามาเกี่ยวข้องคือ ความสนใจและเจตคติในการอ่านซึ่งจะทำให้มีผลต่อคะแนนและอัตราเร็วในการอ่านด้วย นอกจากนี้ยังไม่มียกกลุ่มควบคุมเปรียบเทียบ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการประเมินโครงการ พบว่าการอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้ทางวิชาการและข้อมูลข่าวสารต่างๆ และนำความรู้ที่ได้จากการอ่านการศึกษาค้นคว้ามาพัฒนาความคิดได้อย่างเหมาะสม มีคุณค่าต่อตนเอง และเป็นผู้ใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้นำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิด (อ่ำรุ่ง จันทวานิช, 2543, คำนำ) การสร้างนิสัยรักการอ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนการสอน ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 เห็นความสำคัญและกำหนดให้โครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา เป็นนโยบายที่สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมตามโครงการ และสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งเมื่อดำเนินงานเสร็จสิ้นในแต่ละปีการศึกษา คือการประเมินโครงการ เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมาพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการประเมินต่างๆ แล้วพบว่าการประเมินโครงการแบบจำลองการประเมินซีโป (CPO'S evaluation model) ของเยาเวดี มีแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ดำเนินโครงการ มีการประเมินอย่างเป็นระบบอย่างครบวงจร และมีความสอดคล้องกับบริบทของโครงการ โดยจะทำการประเมินใน 3 ส่วน ดังนี้ คือปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ และผลผลิต ผู้ให้ข้อมูลในการประเมินในครั้งนี้ เป็นผู้เกี่ยวข้องในการประเมินโครงการโดยตรง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง จำนวน 400 คน สามารถให้ข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ